

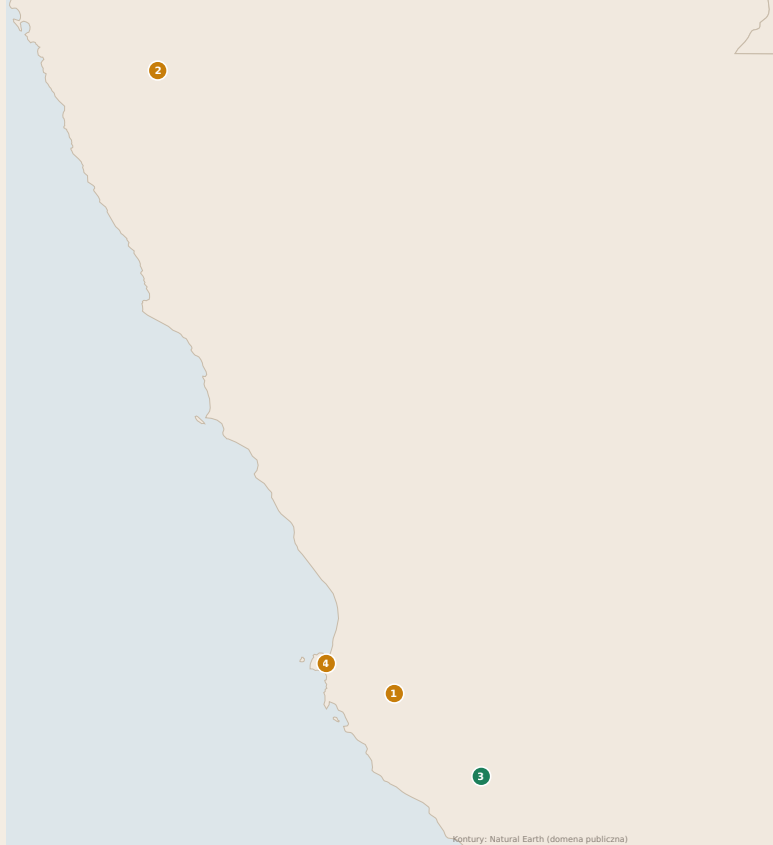

PIOTRYSEUSZ

MAJ-WRZESIEŃ (PORA SUCHA W ANDACH)

Peru: pustynia Nazca, Cordillera Blanca i kanion Uchco

Przewodnik po trasie

Pomysł · miejsca: 4 · motocykl: lekki dual-sport z oponami terenowymi

Spis treści

Punkty	4
Język w podróży	30
Logistyka: granica, formalności, noclegi, paliwo	34
Budżet.....	40
Motocykl statkiem do Valparaíso.....	46
Źródła i licencje.....	55

Punkty

Pętla wokół Huascarán: tunel Punta Olímpica i Portachuelo de Llanganuco (AN-107, AN-106)

dla dual-sportu

Drogi	AN-107, PE-14C, AN-106, PE-3N
Długość	ok. 240 km pętli Carhuaz – Carhuaz: ok. 77 km Carhuaz – Chacas asfaltem przez tunel, ok. 60 km Chacas – Yanama, ok. 80 km Yanama – Portachuelo – Yungay szutrem i ok. 23 km Yungay – Carhuaz doliną Santa (OSRM, szacunkowo)
Przełęcze	Túnel Punta Olímpica (4735 m), Portachuelo de Llanganuco (4767 m)
Charakter	przełęcz, serpentyny, szuter
Sezon	pora sucha, zwykle V–IX; w porze deszczowej błoto i osuwiska na szutrach, a przy opadach śniegu tunel i Portachuelo bywają nieprzejezdne [do sprawdzenia]
Najwyżej	Portachuelo de Llanganuco, 4767 m (OSM); tunel Punta Olímpica ok. 4680–4735 m (portale)
Tunel	Punta Olímpica: 1384 m, jedna rura z dwoma pasami; drążony 2012-05-15 – 2013-02-24, otwarty w sierpniu 2013 r.
Dawniej	tunel z 1984 r. na ok. 4800 m, zasypywany przez lawiny, zamknięty w 1987 r.; potem przekop na ok. 4870 m
Nazwa	na pamiątkę wygranej Peru z Austrią 4:2 na igrzyskach w Berlinie (1936-08-08)
Szuter	ok. 130 km: PE-14C i AN-106 między Acochaca a Yungay (OSM)
Huascarán	Huascarán Sur, 6768 m, najwyższy szczyt Peru i strefy międzyzwrotnikowej
Park	Parque Nacional Huascarán od 1975 r., na liście UNESCO od 1985 r.; ok. 340 tys. ha, ok. 660 lodowców, ok. 300 jezior
Yungay 1970	po trzęsieniu ziemi 1970-05-31 lawina z północnej ściany Huascarán zasypała miasto; dziś cmentarz-pomnik Campo Santo

NA DRODZE

- **Carhuaz – tunel Punta Olímpica (AN-107, ok. 48 km):** asfalt w dobrym stanie, od ok. 2650 m do ok. 4735 m. W dolinie Ulta długie proste, wyżej ciąg serpentyn na stoku pod lodowcami. Na jezdni kamienie z osypisk, a rano i po opadach także lód i śnieg.

- **Tunel:** jedna rura z dwoma pasami, długa na 1384 m, w OSM bez oświetlenia, z ograniczeniem do 30 km/h i 4,3 m wysokości (inne źródła podają limit 40 km/h; stan do sprawdzenia). W środku zimno i wilgotno, a na wyjeździe raz ostre słońce.
- **Chacas – Yanama (ok. 60 km):** asfalt do Acochaca, dalej szuter PE-14C i AN-106; w relacjach z jazdy ten odcinek uchodzi za najgorszy na pętli (stan do sprawdzenia). W OSM są też krótsze drogi gruntowe z Acochaca na północ (AN-640, AN-621), ale ich przejezdność [do sprawdzenia].
- **Yanama – Portachuelo – Yungay (AN-106, ok. 80 km):** szuter, ok. 1400 m w górę z Yanamy, a po zachodniej stronie najtrudniejszy kawałek: ok. 28 nawrotów na ok. 8,5 km, nad przepaściami, w wielu miejscach bez barier. Z Yungay do doliny Llanganuco droga pnie się ok. 1350 m na ok. 28 km. Do jezior Llanganuco jeżdżą z Yungay i Huaraz busy wycieczkowe i colectivos. Między wylotem doliny a Yungay OSM pokazuje dwie równoległe drogi gruntowe (AN-106 i AN-633).
- **Wysokość:** prawie cała pętla leży powyżej 2500 m, a dwa razy wjeżdża się na ok. 4700 m. Silnik traci tam wyraźnie moc, a człowiek męczy się przy każdym postoju i podnoszeniu motocykla.
- **Pogoda i kierunek:** rano niebo jest zwykle najczystsze, po południu nad grzanicami zbierają się chmury. Pętlę lepiej rozłożyć na dwa dni, z noclegiem w Chacas albo w Yanamie, i tak dobrać kierunek, żeby obie przełęcze przejeżdżać przed południem [do sprawdzenia na miejscu].

Filmy: Motocyklem dookoła Huascarán: tunel, szutry i przełęcz (youtube.com/watch?v=xulQHUGKnH8); Motocyklem doliną Uta do tunelu Punta Olímpica (youtube.com/watch?v=NAPE6_Wp4uo); Motocyklem nad jeziorami Llanganuco i przez Portachuelo (youtube.com/watch?v=eOZaYNCxyJ0).

Dolina Cañete i kanion Uchco: z Cañete do Huancayo (PE-24)

Drogi	PE-24
Długość	ok. 290 km z Cañete do Huancayo: ok. 165 km doliną Cañete do Alis, ok. 40 km przez kanion Uchco i Tomas na Abra Chaucha i ok. 85 km przez punę i Chupaca do Huancayo (OSRM, szacunkowo); wariant Tinco – Huancaya – Vilca ok. 33 km w jedną stronę
Przełęcz	Abra Chaucha (4718 m), Abra Negro Bueno (4640 m)
Charakter	kanion, przełęcz
Sezon	pora sucha, zwykle V–IX; w porze deszczowej (ok. XII–III) lawiny błotne (huaicos) i osuwiska w dolinie, a na płaskowyżu powyżej 4500 m grad i śnieg [do sprawdzenia]
Najwyżej	Abra Chaucha, 4718 m (OSM); dalej ok. 30 km płaskowyżu na 4500–4650 m z Abra Negro Bueno (4640 m)
Przewyższenie	ok. 4680 m: z ok. 40 m w Cañete na 4718 m na ok. 206 km (OSRM i OSM, szacunkowo)
Kanion Uchco	między Alis a Tomas; wąwóz długi na ok. 200 m, szczelina szeroka na ok. 3 m, droga w dwóch tunelach (OSM: ok. 80 i ok. 190 m)
Rezerwat	Reserva Paisajística Nor Yauyos-Cochas, od 2001 r., 221 268 ha – pierwszy rezerwat krajobrazowy w Peru
Ograniczenie	ciężarówki najwyżej dwuosiove (SUTRAN 2018)
Huancaya	12 jezior w kaskadach na naturalnych zaporach, m.in. z trawertynu, między Vitis a Vilca, ok. 3350–3900 m (INGEMMET)

NA DRODZE

- **Cañete – Catahuasi (ok. 80 km):** asfalt, szeroka dolina, w wioskach liczne progi zwalniające (w OSM ok. 35). Lunahuaná to popularny cel wypadów z Limy, więc w weekendy i święta trzeba się liczyć z większym ruchem samochodów [do sprawdzenia]. Ok. 10 km za Cañete stoi punkt poboru opłat Peaje Lunahuaná.
- **Catahuasi – Llapay – Alis (ok. 85 km):** wąska dolina, droga po zboczach kanionu z ok. 1200 m na ok. 3240 m; asfalt w OSM, ale przekroje boczne dolinek (quebradas) to miejsca lawin błotnych, np. w lutym 2019 r. między km 68,8 a 106,8 (Zúñiga, Machuranga, Capillucas). Na jezdni kamienie i błoto po deszczu.

- **Kanion Uchco:** droga wąska (América TV), miejscami na jeden pojazd [do sprawdzenia], z tunelami, przepaścią nad rzeką i bez pobocza. W OSM odcinek jest asfaltowy, a tunele utwardzone, ale starsze zdjęcia pokazują w kanionie nawierzchnię nieutwardzoną [do sprawdzenia]; barierki, mijanki i sygnały dźwiękowe przed ślepyimi zakrętami [do sprawdzenia]. Jeżdżą tędy busy i ciężarówki (dopuszczone najwyżej dwuosiove), więc przed tunelem i ślepyim zakrętem warto zwolnić i przepuścić pojazd z naprzeciwka. Kanion warto też przejść pieszo, z motocyklem zostawionym na poboczu przed wąwozem albo w Tomas.
- **Tinco de Yauricocha - Abra Chaucha - Abra Negro Bueno:** podjazd ok. 700 m na ok. 23 km z kilkoma nawrotami, potem ok. 30 km puny powyżej 4500 m, bez osłony przed wiatrem i z rzadkimi zabudowaniami. Przy zjeździe do kopalni Yauricocha możliwy ruch ciężarówek [do sprawdzenia].
- **Wariant Huancaya i Vilca (LM-120):** z Tinco ok. 16 km do Huancaya i dalej ok. 17 km do Vilca (OSRM, szacunkowo), to publiczna droga departamentalna, w OSM bez ograniczeń wjazdu (stan na 2026-10): szuter i droga gruntowa, bruk we wsiach, drewniane mosty. Wjazd w jedną stronę i powrót do PE-24 w Tinco; dalszy przebieg na północ i jego stan [do sprawdzenia]. Według przewodnika ornitologicznego perubirds do Huancaya dojedzie się zwykłym autem, ale powoli.
- **Wysokość i kierunek:** w jeden dzień z poziomu morza na ok. 4700 m to ryzyko choroby wysokościowej, więc lepiej jechać od wybrzeża i spać po drodze w Alis, Tomas albo Huancaya (ok. 3200–3600 m), a przetęcz i punę przejechać następnego dnia przed południem, zanim zbiorą się chmury [do sprawdzenia na miejscu]. Kierunek od Huancayo oznacza ostry zjazd z puny bez czasu na aklimatyzację, ale też szybszy powrót na niskie wysokości.

Filmy: Motocyklem z Huancaya przez kanion Uchco do Huancayo (youtube.com/watch?v=d4HaL7AARaM); Motocyklem przez kanion Uchco: wąsko, tunele i mijanie ciężarówek (youtube.com/watch?v=ZUL6c7py6sM).

Huacachina: oaza wśród wydym koło Ica

Fot. Diego Delso, [CC BY-SA 4.0](#), [Wikimedia Commons](#)

Typ	przyroda, pustynia, legenda, wino
Czas	2–3 h z wejściem na wydmy o zachodzie słońca; nocleg w oazie albo w Ica
Wstęp	wieś i laguna bezpłatnie; przejażdżki buggy i sandboarding u licencjonowanych przewoźników [ceny do sprawdzenia]
Odległość	ok. 5 km na zachód od miasta Ica
Mieszkańcy	ok. 100 na stałe
Ochrona	Área de Conservación Regional Laguna de Huacachina od 2014 r., ok. 2408 ha
Laguna	wyschła ok. 1981 r., od 1983 r. zasilana ze studni; głęb. do ok. 4 m (2014)
Banknot	na rewersie 50 soli w latach 1991–2006

O MIEJSCU

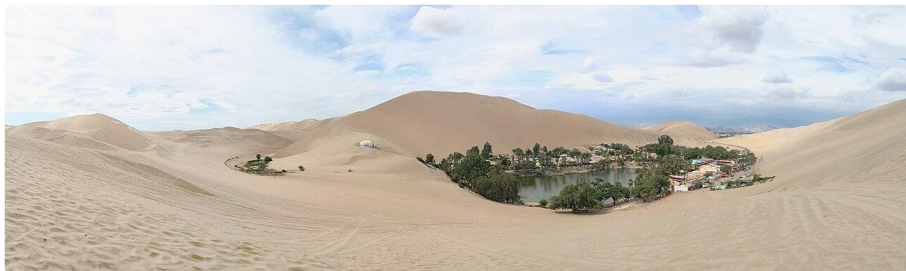
Ok. 5 km na zachód od Ica szosa kończy się w kotlinie otoczonej wydrami tak wysokimi, że NASA porównuje je do małych gór. Na dnie leży zielona laguna o powierzchni niecałego hektara, obrośnięta palmami, eukaliptusami i huarango, miejscowym drzewem pustyni, a wokół niej hotele, hostele i restauracje. Na stałe mieszka tu ok. stu osób, a przyjeżdżają dziesiątki tysięcy turystów rocznie. Huacachina trafiła na rewers banknotu 50 soli (1991–2006) i stała się jednym z symboli peruwiańskiego wybrzeża.

Nazwa ma dwa tłumaczenia. Popularne mówi, że huacca china to w keczua „płacząca kobieta”, językoznawcy wolą wakachina, „ukryć”, czyli „ukryta laguna”. Z pierwszym wiąże się legenda, opowiadana w kilku wersjach. Piękna księżniczka kąpała się w tajemnym miejscu wśród pustyni i zobaczyła w lusterku obcego mężczyznę, myśliwego albo wojownika. Uciekając, upuściła lusterko, które rozbiło się i zamieniło w lagunę, a jej płaszcz, ciągnący się za nią po piasku, w wydmy. W innej wersji laguna powstała z łez księżniczki oplakującej ukochanego. W obu ona sama zamieniła się w syrenę, która nocą wabi pływaków w głąb wody.

Woda z soli i siarki, napływająca spod piasku, przyciągała kuracjuszy: według miejscowej tradycji kąpiel w lagunie i okłady z jej mułu pomagały na reumatyzm, artretyzm i astmę. W latach 40. XX w. przyjeżdżali tu zamożni Peruwiańczycy, a ok. 1960 r. Huacachina była jednym z najmodniejszych uzdrowisk w kraju: powstały wille, hotele i promenada, a szosę do Ica wyasfaltowano i obsadzono drzewami. Główna aleja nad laguną nosi imię Ángeli Perotti [kim była – do sprawdzenia]. Potem przyszły studnie. Wiercenie studni w okolicy obniżyło poziom wód gruntowych, a gorące lata zwiększyły parowanie; ok. 1981 r. laguna wyschła. Od 1983 r. zasila ją studnia, a gdy jej wydajność spadła (w 2014 r. z 22 do 7 l/s), mieszkańcy z komitetem „Salvemos Huacachina” zaczęli dopompowywać wodę. W pandemii 2020 r. zepsuta pompa sprawiła, że poziom spadł o co najmniej dwa metry. Do tego wiatr nawiewa do kotliny ok. 1000 m³ piasku rocznie. W 2014 r. lagunę i okoliczne wydmy objęto regionalnym obszarem chronionym (ok. 2408 ha), żyją tu m.in. dwa gatunki jaszczurek, w tym jeden endemiczny dla piasków.

Dzisiaj Huacachina żyje z przygody: przejażdżek po wydmach buggy, zwanymi tu areneros albo tubulares, i zjazdów na desce po piasku (sandboarding). Ministerstwo transportu ostrzega przed nielicencjonowanymi przewoźnikami. Ica to z kolei serce peruwiańskiego pisco: Hiszpanie zakładali w Peru winnice od XVI w., a wino z nich destylowano od przełomu XVI i XVII w. Departament Ica jest jednym z pięciu, w których wolno produkować pisco z chronioną nazwą (od 1991 r.). Pisco wypala się w miedzianych alembikach i nie rozcieńcza wodą; najczęściej z winogron odmiany Quebranta. W marcu w Ica odbywa się

Festival Internacional de la Vendimia, święto winobrania z wyborem królowej i rytualnym deptaniem winogron (w 2025 r. 60. edycja, 7-17 marca; daty na kolejne lata do sprawdzenia).

Laguna, palmy i domy oazy w kotlinie między wydhami Fot. Ingo Mehling, [CC BY-SA 3.0](#), [Wikimedia Commons](#)

Sandboarding i buggy (areneros) na wydmach nad oazą Fot. yonelcampos, [CC BY 2.0](#), [Wikimedia Commons](#)

NA MIEJSCU

- Spacer wokół laguny i wejście na grzbiet wydmy nad oazą, najlepiej przed zachodem słońca; po południu piasek jest gorący, rano chłodniejszy.
- Buggy i sandboarding u licencjonowanego przewoźnika (pytać o pasy i kask) [ceny, czas przejażdżki i zasady do sprawdzenia].
- Bodega z pisco w dolinie Ica: degustacja i zwiedzanie destylarni [konkretne winiarnie i godziny do sprawdzenia].

Praktycznie

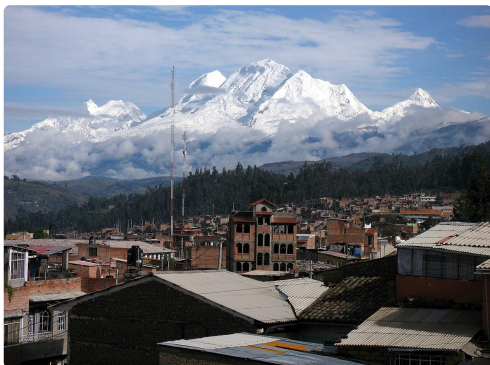
- Wydmy nie są dla motocykla: należą do obszaru chronionego, a jeżdżą po nich tylko przewoźnicy z pozwoleniami [zasady wjazdu prywatnych pojazdów do sprawdzenia]. Do tego miękki piasek i strome zjazdy, w których ciężki motocykl utknie.

- Do oazy prowadzi asfalt z Ica; parking przy hotelu albo hostelu, w którym się nocuje [płatny parking do sprawdzenia]. Paliwo w Ica.
- W dzień upał i ostre słońce odbite od piasku; wieczorem szybko się ochładza. Wiatr podnosi piasek – zakryć filtr powietrza i łańcuch na postoju.

Źródła: 13 adresów – lista w rozdziale „Źródła i licencje”.

-14.08806, -75.76389 ([wikidata:Q42839526](https://www.wikidata.org/wiki/Q42839526))

Huaraz: baza pod Cordillera Blanca

Fot. Uwebart, [CC BY-SA 3.0](#), [Wikimedia Commons](#)

Typ miasto, historia, muzeum, ruiny, gory

Czas 1-2 dni na aklimatyzację: pół dnia na centrum i muzeum, pół dnia na Wilcahuain i punkt widokowy Rataquenua

Wstęp miasto bez opłat; Muzeum Archeologiczne Áncash i Wilcahuain po 7 PEN dla dorosłych (stan na 2026-10, źródła: [whichmuseum.com](#), [tierrasvivas.com](#)) [do sprawdzenia]

Wys. ok. 3050 m n.p.m. (3052 m według Wikidata)

Region stolica regionu Áncash; założone 1574-01-20 jako San Sebastián de Guarás

Mieszkańcy 118 836 (spis 2017, obszar miejski)

1941 aluwion z laguny Palcacocha
1941-12-13: ok. 1800 ofiar według większości źródeł, w innych szacunkach do ok. 4000-7000

1970 trzęsienie ziemi
1970-05-31 zniszczyło ok. 80-97% zabudowy; w mieście zginęło ok. 10-20 tys. osób

Wydarzenia Señor de la Soledad z dniem głównym ok. 3

RYS HISTORYCZNY

Huaraz leży w dolinie rzeki Santa, zwanej Callejón de Huaylas, na wysokości ok. 3050 m, a nad dachami miasta stoją lodowce Cordillera Blanca. Nazwę wywodzi się zwykle z keczuańskiego waraq, „świt”. Ludzie mieszkali tu nad rzekami Quilcay i Santa na długo przed Inkami, ale miasto w dzisiejszym sensie założył 20 stycznia 1574 r. Alonso de Santoyo y Valverde jako redukcję, czyli osadę, do której Hiszpanie przesiedlali ludność indiańską: San Sebastián de Guarás. W czasie wojny o niepodległość miasto zaopatrywało armię wyzwolenczą, za co Simón Bolívar nadał mu przydomek „Bardzo hojne miasto”. Od 1835 r. Huaraz było stolicą departamentu Huaylas, który w 1839 r. przemianowano na Áncash, i jest nią do dziś. W marcu 1885 r. wybuchło tu powstanie chłopów indiańskich przeciw przywróceniu podatku od Indian: indiański alkad (wódz) Pedro Pablo Atusparia, uwięziony i torturowany za petycję w sprawie podatku, poprowadził tysiące ludzi, którzy 2 marca zajęli miasto. Wojsko odbiło Huaraz 11 maja, a represje kosztowały życie tysięcy Indian.

W XX w. miasto dwa razy zniszczyły góry. Rankiem 13 grudnia 1941 r. do laguny Palcacocha, wysoko w dolinie Cojup, runęła masa lodu; fala przerwała morenowy wał i spłynęła w kilkanaście minut na Huaraz jako aluwion, lawina wody, błota i głazów. Zniszczyła od jednej trzeciej do prawie połowy ówczesnego miasta, głównie jego północną część nad rzeką Quilcay. Najczęściej podaje się ok. 1800 ofiar, ale angielska Wikipedia przytacza szacunki od ok. 4000 do nawet 7000; dokładnej liczby nikt nie zna. Trzydzieści lat później, 31 maja 1970 r. o 15:23, przyszło trzęsienie ziemi o magnitudzie 7,9. W Huaraz zawałiło się, zależnie od źródła, od ok. 80% domów do ok. 95–97% zabudowy, a zginęło od ok. 10 tys. do ok. 20 tys. mieszkańców, mniej więcej połowa ówczesnej ludności. Tego samego popołudnia lawina z Huascarán pogrzebała Yungay, ok. 50 km na północ (o tym przy pętli wokół Huascarán). Z dawnego miasta z domami z adobe, dachami z dachówki i

wąskimi uliczkami został praktycznie tylko Jirón José Olaya, uznany za zabytkowy zespół urbanistyczny. Reszta to szybko odbudowane miasto z cegły i betonu, dziś główna baza wypraw w Cordillera Blanca.

Palcacocha nie przestała być zagrożeniem. Po 1941 r. laguna miała ok. 0,5 mln m³ wody, w 2009 r. już ok. 17 mln m³, bo lodowiec nad nią topnieje; od 1974 r. jej poziom obniżają kanały odpływowe, a od 2011 r. dodatkowe rury, które obniżyły lustro wody o kolejne 3 m. Z tej sprawy wyrósł jeden z najgłośniejszych procesów klimatycznych świata. Saúl Luciano Lliuya, rolnik z Huaraz, którego dom stoi na drodze możliwej powodzi, pozwał w 2015 r. w Essen niemiecki koncern energetyczny RWE: skoro firma odpowiada za ok. 0,47% historycznych emisji gazów cieplarnianych, niech pokryje taki sam ułamek kosztów zabezpieczenia laguny. Sąd w Essen oddalił pozew w 2016 r., ale Wyższy Sąd Krajowy w Hamm rozpatrzył apelację i dopuścił dowody, a w maju 2022 r. sędziowie i biegli przyjechali obejrzeć lagunę na miejscu. Wyrok z 28 maja 2025 r. był porażką z ważnym zastrzeżeniem: według biegłych prawdopodobieństwo, że fala z Palcacochy dotrze do domu Lliuyi w ciągu 30 lat, wynosi ok. 1%, więc sąd uznał zagrożenie za zbyt małe. Przyznał jednak, że wielki emitent może co do zasady odpowiadać na podstawie niemieckiego prawa cywilnego za skutki zmiany klimatu, nawet na drugim końcu świata. Wyrok jest prawomocny.

Huaraz ma też głęboką przeszłość przedhiszpańską. W Muzeum Archeologicznym Áncash przy Plaza de Armas, noszącym imię księdza Augusta Soriana Infante, jest ogród z ponad setką kamiennych rzeźb (źródła podają od ok. 120 do ponad 150), głównie kultury Recuay, która rozkwitała w dolinie ok. 200 r. p.n.e. – 600 r. n.e.: przysadziste postacie ludzkie, często z dłońmi złożonymi na piersi, nadproża z reliefami i głowy do osadzania w murach (cabezas clavadas). Kilka kilometrów na północny wschód, na ok. 3400 m, stoi Wilcahuain, kamienny grobowiec elity z czasów kultury Wari (zwykle datowany na ok. 700–1100 r. n.e.): trzy kondygnacje z kilkunastoma komorami, połączone wewnętrznymi schodami, z kanałami wentylacyjnymi i dachem przysypanym ziemią, by spływał deszcz. Duchowym patronem miasta jest Señor de la Soledad, krucyfiks czczony od XVII w. w dzielnicy La Soledad. Według legendy wizerunek znaleziono na pastwisku i nie dało się go przenieść do kościoła parafialnego, więc wzniesiono mu własną świątynię. Święto trwa przez

maj, z dniem głównym ok. 3 maja (inne źródło podaje 1 maja); po ulicach chodzi procesyjna figura Tayta Mayo, a tańczą m.in. shacshas, taniec uznany w 2008 r. za dziedzictwo kultury narodowej Peru [daty na dany rok do sprawdzenia]. W czerwcu odbywa się Semana del Andinismo, tydzień wspinaczki, paralotni, kolarstwa górskiego i narciarstwa na lodowcu [daty do sprawdzenia]. W kuchni rządzi picante de cuy, świnka morska w czerwonym sosie z papryki, llunca de gallina, zupa z kurą i pszenicą, pachamanca z ziemnego pieca, suszony jamón huaracino i ceviche de chocho z łubinu, a do picia chicha de jora z kukurydzy. Na ulicach słyszeć obok hiszpańskiego keczua z Áncash, odmianę huaylas, wyraźnie różną od keczua z Cuzco.

Kamienna figura kultury Recuay w ogrodzie Muzeum Archeologicznego Áncash: postać z dłońmi złożonymi na piersi, w opasce na głowie. Fot. Cbrescia, [CC BY-SA 4.0](#), [Wikimedia Commons](#)

Wilcahuain nad Huaraz: trzykondygnacyjny kamienny grobowiec z czasów kultury Wari, z dachem przysypanym ziemią. Fot. manuel machuca saavedra, [CC BY-SA 4.0, Wikimedia Commons](#)

NA MIEJSCU

- Muzeum Archeologiczne Áncash przy Plaza de Armas (Av. Luzuriaga): ogród z rzeźbami Recuay, w środku ceramika i tkaniny m.in. kultur Chavín, Wari, Moche i Chimú; otwarte wt.–nd. ok. 9:00–17:00 (stan na 2026-10, źródło: [whichmuseum.com](#)) [do sprawdzenia].
- Wilcahuain, ok. 7 km na północny wschód, nad dzielnicą Independencia: główny grobowiec i ok. 800 m dalej mniejszy zespół Ichic Wilcahuain, przy nich salka muzealna; ostatni odcinek drogi w złym stanie.
- Jirón José Olaya: jedyna ulica, na której widać, jak wyglądało miasto przed 1970 r.
- Punkt widokowy Rataquenua na wzgórzu na południowy wschód od centrum, z widokiem na miasto i szczyty Cordillera Blanca; dojazd i bezpieczeństwo pieszego wejścia [do sprawdzenia].

Praktycznie

- Wysokość: z wybrzeża wjeżdża się tu w jeden dzień o ponad 3 km w górę. Pierwszy dzień bez wysiłku, potem krótkie wypadki wyżej i powrót na noc do miasta; dopiero po kilku dniach przełęcz na ok. 4700 m.
- Paliwo: w mieście i w Independencia OSM pokazuje kilkanaście stacji (Repsol, Primax, PetroPerú, Pecs i lokalne), kilka bankomatów i dwa sklepy motocyklowe (stan na 2026-10, źródło: OpenStreetMap) [serwis i części do sprawdzenia].
- Motocykl na noc tylko na zamkniętym dziedzińcu hotelu albo w płatnym garażu (cochera) [oferta do sprawdzenia]; w centrum ciasno, gęsty ruch busów i taksówek.

Źródła: 20 adresów – lista w rozdziale „Źródła i licencje”.

-9.53333, -77.53333 ([wikidata:Q793809](#))

ICA (PERU)

3

Líneas de Nasca (linie z Nazca) i wieża widokowa przy Panamericanie

Fot. Diego Delso, [CC BY-SA 4.0](#), [Wikimedia Commons](#)

Typ	unesco, prehistoria, widok, muzeum
Czas	ok. 1 h przy wieży i Mirador Natural; z przelotem i muzeum Marii Reiche pół dnia
Wstęp	wieża przy drodze płatna, kilka soli (S/ 3-7 według HowToPeru, stan na 2025-12) [cena do sprawdzenia]; przelot awionetką osobno: z Nazki ok. 85-120 USD plus opłata lotniskowa i bilet turystyczny 47 PEN (stan na 2025-12, źródło: HowToPeru) [do sprawdzenia przed wyjazdem]
UNESCO	od 1994 r.; od 2016 r. jako „Linie i geoglify Nasca i Palpa”
Powierzchnia	obszar wpisu ok. 754 km²; same linie – według źródeł od ok. 50 do ok. 520 km²
Kultury	Paracas (figury na zboczach koło Palpy, ok. 400-200 p.n.e.) i Nasca (ok. 200 p.n.e. – 500 n.e.)
Figury	ponad 700 znanych, w tym 303 potwierdzone w latach 2022-2023 dzięki sztucznej inteligencji

Wieża	stara z lat 70. XX w. (ok. 13 m) i nowa z 2020 r. (platforma na 20 m), ok. km 420 Panamericany Sur
--------------	--

RYS HISTORYCZNY

Między dolinami rzek Ingenio i Nasca, na płaskiej pustyni przy Panamericanie, ok. 420 km szosą na południe od Limy, leży jeden z największych na świecie zbiorów geoglifów: tysiące prostych linii, trójkątów i trapezów oraz kilkaset figur zwierząt, roślin i postaci. Łączna długość linii przekracza 1300 km. Ile zajmują, zależy od tego, co się liczy: obszar wpisany w 1994 r. na listę UNESCO ma ok. 754 km², UNESCO w opisie podaje ok. 450 km² samych geoglifów, a inne źródła ok. 520 km². Najśłynniejsze figury są skupione na kilkudziesięciu kilometrach kwadratowych pampy przy Panamericanie, między ok. 419 a 465 km szosy. Większość powstała w kulturze Nasca (ok. 200 p.n.e. – 500 n.e.), ale figury na zboczach wzgórz koło Palpy są starsze, z kultury Paracas (ok. 400–200 p.n.e.). Od 2016 r. wpis nazywa się „Linie i geoglify Nasca i Palpa”.

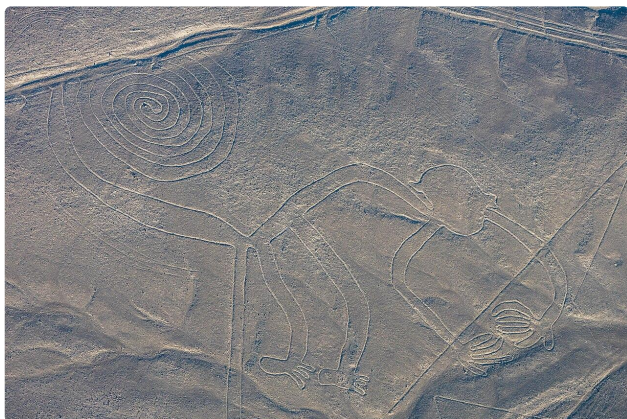
Technika była prosta, a efekt przetrwał dwa tysiące lat. Powierzchnię pampy pokrywają kamienie pociemniałe od tlenków żelaza. Wystarczyło je zgarnąć na boki, żeby odsłonić jaśniejsze, żółtoszare podłoże. Rowki są płytkie, zwykle na 10–15 cm, a większość linii ma ok. 30 cm szerokości. Przetrwały, bo na tej pustyni prawie nie pada. Koliber ma 93 m długości, małpa ze spiralnym ogonem 93 × 58 m, pająk 47 m, kondor 134 m. Są też jaszczurka, drzewo, dłonie, figura nazywana wielorybem lub orką i postać z okrągłą głową, którą przewodnicy nazywają „Astronautą”. Największe figury mają ok. 370 m i dobrze widać je dopiero z kilkuset metrów nad ziemią. Pierwszy wspomniał o „znakach” na piaskach koło Nazki kronikarz Pedro Cieza de León w 1553 r., ale wziął je za drogowskazy. Naukowo linie odkrył w 1927 r. peruwiański archeolog Toribio Mejía Xesspe, a w latach 1940–1941 Amerykanin Paul Kosok przeleciał nad nimi, badając dawne nawadnianie.

Do czego służyły, nie wiadomo. Kosok, a po nim Maria Reiche, uważali je za kalendarz astronomiczny, wskazujący miejsca wschodu i zachodu słońca w dni przesilen. Gerald Hawkins i Anthony Aveni po pomiarach

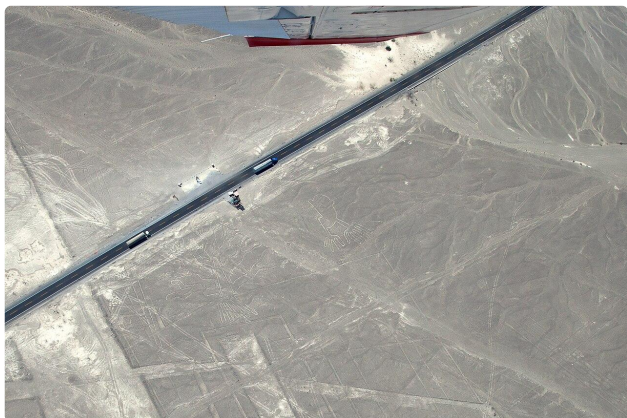
uznali w 1990 r., że dowodów na to jest za mało. Johan Reinhard w 1985 r. połączył linie z kultem wody i gór, od których zależały plony. Inni widzą w nich ścieżki procesji albo znaki nad podziemnymi źródłami. Teorie o lądowiskach dla przybyszów z kosmosu archeolodzy odrzucają.

Linie stały się sławne dzięki jednej kobiecie. Maria Reiche, matematyczka urodzona w 1903 r. w Dreźnie, przyjechała do Peru w 1932 r. jako guwernantka w rodzinie niemieckiego konsula w Cusco. W 1941 r. poznała Kosoka i po jego wyjeździe w 1948 r. została na pampie do końca życia. Mierzyła figury, sama zamiatała linie, a za pieniądze z książek i wykładów opłacała strażników. Sprzeciwiała się planom nawodnienia pampy pod plantacje bawełny i przekonała rząd, żeby ograniczył wstęp. Obywatelstwo peruwiańskie dostała w 1992 r., zmarła w Limie 8 czerwca 1998 r. Leży koło Nazki, a jej dawny dom przy Panamericanie w San Pablo, ok. 5 km na północ od wieży, jest dziś małym muzeum z jej przyrządami i planami. Panamericana, zbudowana tu pod koniec lat 30. XX w. (według części źródeł w 1938 r.), przecięła Jaszczurkę na pół. To z myślą o turystach, którzy chodzili po pampie i nie widzieli, że depczą figury, powstała pierwsza wieża widokowa. Kiedy i z czyjej inicjatywy, źródła podają różnie: według jednych w 1976 r. dla Marii Reiche, ufundowana głównie przez jej siostrę Renate, przyjaciółkę i firmę Pescaperu; według Kongresu Peru w 1979 r. przeniesiono ją z Pisco dzięki Marisie Pinillos de Mujica i Rinie Dibós [do sprawdzenia]. W 2020 r. obok stanęła nowa, wyższa wieża, sfinansowana przez japońską współpracę i peruwiańskie Ministerstwo Kultury.

Odkrycia trwają. Zespół Masato Sakaia z Uniwersytetu Yamagata szuka figur od 2006 r., od 2019 r. także z pomocą sztucznej inteligencji: w sezonie 2022–2023 program wskazał ok. 1300 miejsc, a badacze w terenie potwierdzili 303 nowe, małe figury „reliefowe”, głównie ludzi i zwierząt domowych, co niemal podwoiło liczbę znanych (ogłoszone w 2024 r.). W 2020 r. na stromym zboczu odsłonięto leżącego kota. Ziemia jest jednak krucha. W grudniu 2014 r. aktywiści Greenpeace rozłożyli przy Kolibrze transparent na szczyt klimatyczny w Limie i zostawili na pampie ślady stóp; organizacja przeprosiła. W styczniu 2018 r. kierowca ciężarówki zjechał z szosy i uszkodził trzy geoglify. W 2025 r. Ministerstwo Kultury zmniejszyło strefę ochronną o 42%, a po fali krytyki wycofało się z tej decyzji.

Małpa ze spiralnym ogonem, jedna z najbardziej znanych figur na pampie Fot. Diego Delso, [CC BY-SA 4.0, Wikimedia Commons](#)

Dłonie i Drzewo z lotu ptaka; obok Panamericana Sur i stara wieża widokowa Fot. Unukorno, [CC BY 3.0, Wikimedia Commons](#)

Stara stalowa wieża widokowa przy szosie; z jej szczytu widać Dłonie, Drzewo i Jaszczurkę Fot. pablo majuan carrasco, [CC BY-SA 4.0, Wikimedia Commons](#)

NA MIEJSCU

- Wieże widokowe przy Panamericanie (ok. km 420): z nowiej, z platformą na 20 m, widać Dłonie, Drzewo i przeciętą szosą Jaszczurkę; stara, stalowa, stoi obok (czy jest jeszcze udostępniona – do sprawdzenia).
- Mirador Natural: niewielkie wzgórze kawałek dalej na południe, z którego widać linie proste i trapezy biegnące aż po horyzont.
- Przelot awionetką z lotniska Marii Reiche w Nazce, ok. 30–35 minut nad Kolibrem, Małą, Kondorem i Astronautą. Po serii wypadków władze w 2010 r. zaostrzyły przepisy i wycofały stare maszyny, ale katastrofy zdarzały się i później: w październiku 2010 r. zginęło sześć osób, w lutym 2022 r. siedem. Lepiej rano, kiedy powietrze jest spokojniejsze; pytać o drugiego pilota i odprawę bezpieczeństwa.
- Muzeum w dawnym domu Marii Reiche w San Pablo, ok. 5 km na północ od wieży (godziny i wstęp do sprawdzenia).

Praktycznie

- Wejście na pampę jest zabronione, a niszczenie zabytku grozi w Peru karą więzienia. Motocykl tylko na asfalcie i na wydzielonym parkingu przy wieży, bez zjeżdżania na pobocze w głąb pustyni: ślady opon zostają tu na wieki.
- Wieża stoi przy ruchliwej Panamericanie Sur, ok. 25 km na północny zachód od miasta Nazca (źródła podają 20–26 km). Ciężarówki jadą szybko, a na otwartej pustyni wieje mocny boczny wiatr, zwłaszcza po południu; zimą (VII–VIII) zdarzają się burze pyłowe, przez które odwołuje się przeloty.

- W dzień jest gorąco i nie ma cienia: woda, przerwa w Nazce. Paliwo w Nazce i w Palpie [stacje do sprawdzenia].

Źródła: 16 adresów – lista w rozdziale „Źródła i licencje”.

-14.69360, -75.11363 ([osm:way/1114762208](https://www.openstreetmap.org/way/1114762208))

Reserva Nacional de Paracas, Islas Ballestas i Candelabro

Fot. DocSlyper, [CC BY-SA 2.0, Wikimedia Commons](#)

Typ	przyroda, wybrzeże, pustynia, prehistoria
Czas	rano rejs na Ballestas (ok. 2 h), potem 2–3 h w rezerwacie z muzeum
Wstęp	rezerwat 11 PEN od osoby dorosłej, 9:00–16:00 (stan na 2026-07, źródło: Trámites Perú, przewodnik nieoficjalny) [do potwierdzenia u SERNANP]; rejs na Islas Ballestas ok. 40 PEN u przewoźnika plus ok. 16 PEN opłaty SERNANP i portowej, osobno od biletu do rezerwatu (stan na 2026, źródło: Trámites Perú) [do sprawdzenia przed wyjazdem]
Rezerwat	od 25 IX 1975 r., ok. 335 tys. ha, z czego ok. dwie trzecie na morzu
Ramsar	od 1992 r.
Islas Ballestas	w Reserva Nacional Sistema de Islas, Islotes y Puntas Guaneras od 2009 r.
Candelabro	geoglif ok. 170–180 m na zboczu, widoczny z morza z ok. 19 km
Kultura Paracas	ok. 800–100 p.n.e., odkryta przez Julia C. Tello w 1925 r.

O MIEJSCU

Półwysep Paracas, ok. 250 km na południe od Limy, to miejsce, gdzie pustynia wchodzi wprost do oceanu. Zimny Prąd Peruwiański (Humboldta) niesie tu tyle planktonu i ryb, że wody wokół należą do najbogatszych w ryby na świecie, a na lądzie przez większość lat nie pada wcale. Rezerwat narodowy, chroniący jednocześnie morze i pustynię, utworzono 25 września 1975 r. Ma ok. 335 tys. ha, z czego ok. dwie trzecie to morze, a najwyższy punkt sięga 786 m. Od 1992 r. jest też obszarem Ramsar, ważnym dla ptaków wędrownych. Żyją tu flamingi chilijskie, pingwiny Humboldta, kotiki i lwy morskie, wydry morskie, a w wodach przepływają cztery gatunki żółwi morskich. Nazwa pochodzi podobno od wiatru: paracas to wiatr z południa i południowego zachodu, który zwłaszcza po południu podnosi piasek nad półwyspem [etymologia nazwy do sprawdzenia].

Z przystani El Chaco w miasteczku Paracas łodzie płyną na Islas Ballestas, grupę skalistych wysepek o łącznej powierzchni ok. 0,12 km², podziurawionych łukami i jaskiniami. Łodzie nie przybijają do brzegu, wyspy ogląda się z wody. Na skałach siedzą kormorany guanay, głuptaki peruwiańskie, pelikany i rybitwy inka, a na kamienistych plażach wylegają się lwy morskie i kotiki. Ptaki zostawiają guano, które w XIX w. było najcenniejszym towarem eksportowym Peru, a do dziś zbiera się je tu co kilka lat [cykl zbiorów do sprawdzenia]. Od końca 2009 r. wyspy należą do osobnego rezerwatu wysp i przylądków guanowych, rozrzuconego wzdłuż wybrzeża od Piury po Moquegua. W drodze na wyspy łódź mija Candelabro, geoglify wycięty w zboczu półwyspu: trójramienny „świecznik” wysoki na ok. 170–180 m, z rowami głębokimi na ok. 60 cm, widoczny z morza nawet z 19 km. Ceramikę znalezioną obok datuje się na ok. 200 p.n.e., co wskazywałoby na kulturę Paracas, ale wiek samego rysunku nie jest pewny. Interpretacji jest wiele: znak dla żeglarzy, symbol masoński z czasów San Martína (co wiekiem się nie zgadza), wskazówka do skarbu piratów albo, jak sądził Guillermo Illescas, odwzorowanie Krzyża Południa; Maria Reiche mierzyła geoglify przez pół roku w latach 50. i zauważyła, że wskazuje południe. Od 2016 r. Candelabro jest chronionym zabytkiem narodowym.

Półwysep dał imię jednej z najstarszych kultur Peru. W lipcu 1925 r. archeolog Julio C. Tello trafił na wzgórzu Cerro Colorado na 39 grobów szybowych, które nazwał „cavernas”, a w 1927 r. razem z uczniem Toribiem Mejía Xesspe odkrył cmentarz Wari Kayan z ok. 420–430 z mumifikowanymi ciałami zawiniętymi w liczne warstwy tkanin. Te płaszcze, tkane na krosnach biodrowych i haftowane barwnikami sprowadzanymi z całych Andów, należą do najpiękniejszych tkanin przedkolumbijskiej Ameryki. Większość czaszek z grobów Cavernas nosi ślady celowego kształtowania głowy u dzieci, przez obwiązywanie, co nadawało im wydłużony kształt; to znany w wielu kulturach zwyczaj, nie żadna zagadka. Paracas zostawili też najstarsze w Ameryce ślady trepanacji czaszki: większość pacjentów przeżywała zabieg, co widać po zrośniętych brzegach otworów. Kultura trwała ok. 800–100 p.n.e., a według wielu badaczy wyrosła z niej kultura Nasca. Muzeum Julia C. Tello stoi w rezerwacie od 1964 r.; budynek zniszczyło trzęsienie ziemi w 2007 r., a nowy otwarto w 2016 r.

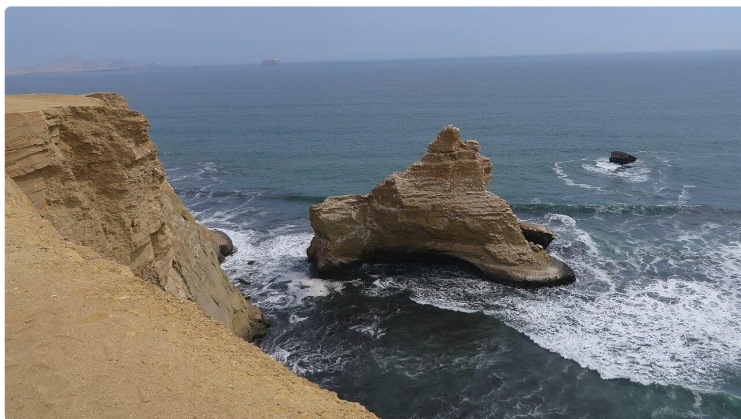
Paracas zapisał się też w historii niepodległości. 20 sierpnia 1820 r. z Valparaíso wypłynęła flota lorda Cochrane'a z ponad 4 tys. żołnierzy Armii Wyzwoleńczej generała José de San Martína, a 8 września wojsko wylądowało w zatoce Paracas i ruszyło na Pisco; co roku 8 września odbywa się tu państwowa uroczystość. Wybrzeże zmienia się jednak na oczach: 15 sierpnia 2007 r. trzęsienie ziemi o magnitudzie 7,9 z epicentrum w morzu na zachód od Pisco zniszczyło budynek muzeum i zawało La Catedral, skalny łuk w kształcie katedry nad oceanem. Została z niego samotna turnia między plażami Yumaque i Supay.

Candelabro na zboczu półwyspu, widziany z łodzi płynącej na Islas Ballestas Fot. Alex Zanuccoli, [CC BY-SA 2.0, Wikimedia Commons](#)

Lwy morskie na kamienistym brzegu Islas Ballestas Fot. PsamatheM, [CC BY-SA 4.0, Wikimedia Commons](#)

Resztką skały La Catedral po trzęsieniu ziemi w 2007 r. Fot. Josue Hermoza, [CC-BY-SA 3.0, Wikimedia Commons](#)

NA MIEJSCU

- Rejs na Islas Ballestas z El Chaco: wypływa się rano (zwykle o 8:00 i 10:00), łódź mija Candelabro, cały rejs trwa ok. 2 h [godziny do sprawdzenia]. Na otwartym morzu chłapie i wieje: kurtka i coś na głowę od słońca.
- Pętla po rezerwacie: muzeum Julia C. Tello i muzeum rezerwatu przy wjeździe, punkt widokowy na flamingi w zatoce, Playa Roja z czerwonym piaskiem pod żółtymi klifami, resztką La Catedral i wioska rybacka Lagunillas z restauracjami.
- Zachód słońca z klifów nad Playa Roja albo nad La Catedral.

Praktycznie

- Według OpenStreetMap (stan na 2026-10) asfalt prowadzi od miasteczka Paracas obok muzeum do Lagunillas i dalej drogą przybrzeżną na południe do okolic La Catedral; dalej Vía Costera (IC-105) i boczne drogi są szutrowe albo piaszczyste [stan nawierzchni do sprawdzenia przed wyjazdem]. Wewnątrz rezerwatu nie ma stacji: zatankować w Paracas albo w Pisco.
- Jeździ się tylko wyznaczonymi drogami; zjeżdżanie z dróg i ścieżek jest w rezerwacie zabronione, a ślady na pustyni zostają latami. Piaszczyste pistry w głąb półwyspu tylko z doświadczeniem w piachu i nie w pojedynkę.
- Po południu wieje paracas, boczny wiatr z piaskiem, w porywach silny: lepiej zwiedzać rano. Od ok. czerwca do września nad wybrzeżem często wisi szara mgła i jest chłodno.

Źródła: 14 adresów – lista w rozdziale „Źródła i licencje”.

-13.86839, -76.27296 ([wikidata:Q26205244](#))

Język w podróży

Na całej trasie wystarczy hiszpański, ale latynoamerykański różni się od tego z Hiszpanii: inaczej się go wymawia, a w każdym kraju część codziennych słów jest inna, także tych najważniejszych dla motocyklisty, jak benzyna, opona czy warsztat wulkanizacyjny. Poza miastami i miejscami turystycznymi angielski jest rzadki. W Boliwii wielu mieszkańców Altiplano mówi na co dzień po keczuańsku albo ajmarsku, ale hiszpański rozumieją wszyscy.

Jak czytać wymowę

Wymowa jest zapisana po polsku, w przybliżeniu; wielkie litery oznaczają akcent.

- W Ameryce Południowej **c** przed e/i oraz **z** wymawia się jak polskie s (bez hiszpańskiego th).
- **ll** i **y** w Chile i Boliwii brzmią jak j; w Argentynie jak sz albo ż („calle” to KAsze, „yo” to szo).
- Argentyńczycy mówią do siebie **vos** zamiast tú: „¿vos tenés...?” zamiast „¿tú tienes...?”. Formę usted (pan/pani) rozumie każdy i jest zawsze grzeczna.

Zwroty

Sytuacja	Zwrot	Wymowa
Powitanie	Buen día. / Buenas tardes.	buen Dla / BUEnas TARdes
Stacja	¿Dónde hay una estación de servicio?	DONde aj una estaSJON de serWIsjo
Tankowanie (Argentyna)	Lleno de nafta súper, por favor.	SZEno de NAFTa SUPer, por faWOR
Tankowanie (Chile)	Lleno de bencina de noventa y cinco, por favor.	JEno de benSIna de noWENta i SINKo, por faWOR
Najbliższa stacja daleko?	¿Cuántos kilómetros hasta la próxima estación?	KUANtos kiLOmetros ASta la PROksima estaSJON
Warsztat	Busco un taller de motos.	BUSko un tajER de MOTos

Sytuacja	Zwrot	Wymowa
Przebita opona (Argentyna)	Tengo una goma pinchada. ¿Hay una gomería?	TENgo una GOMa pinCZAda. aj una gomeRIa
Przebita opona (Chile)	Tengo un neumático pinchado. ¿Hay una vulcanización?	TENgo un neuMATiko pinCZAdo. aj una wulkanisaSJON
Nocleg	¿Tienen una habitación para esta noche?	TJEnen una abitaSJON para ESta NOcze
Parking	¿Dónde puedo estacionar la moto?	DONde PUEdo estasjoNAR la MOTO
Bezpieczny parking	¿Es seguro dejar la moto aquí?	es seGUro deHAR la MOTO aKI
Policja	la policía / los carabineros (Chile) / la gendarmería (Argentyna)	la poliSIa / los karabiNERos / la hendarmeRIa
Granica	¿Dónde está la aduana? ¿Y migraciones?	DONde esTA la aDUAna. i migraSJOnes
Wypadek	Tuve un accidente.	TUwe un aksiDENTE
Pomoc drogowa	Necesito una grúa.	neseSIto una GRUa
Przełącz otwarta?	¿Está abierto el paso?	esTA aBJERTO el PASO
Pogoda na przełęczy	¿Va a nevar en el paso? ¿Hay mucho viento?	ba a neWAR en el PASO / aj MUCzo WJENTO
Choroba wysokościowa	Tengo soroche. / Me siento mal por la altura.	TENgo soROcze / me SJENTO mal por la alTUra

Słowa, które różnią się od kraju do kraju

Po polsku	Argentyna	Chile	Boliwia	Hiszpania (dla porównania)
benzyna	nafta	bencina	gasolina	gasolina
stacja	estación de servicio	bencinera	surtidor	gasolinera
opona	goma, cubierta	neumático	llanta	neumático
wulkanizacja	gomería	vulcanización	llantería	taller de neumáticos

Po polsku	Argentyna	Chile	Boliwia	Hiszpania (dla porównania)
szuter	ripio	ripio	ripio	grava
parking	estacionamiento	estacionamiento	parqueo	aparcamiento

Ekwador i Kolumbia

Hiszpański w Andach Ekwadoru i południowej Kolumbii jest wolniejszy i wyraźniejszy niż w Argentynie czy Chile: **ll** i **y** brzmią jak j, a usted (pan/pani) słychać nawet między znajomymi. W Kolumbii grzecznie prosi się słowami „¿Me regala...?” (dosłownie „podaruje mi pan...?”), także przy płaceniu, np. „¿Me regala un tinto?” (me reGAla un TINTo, „poproszę czarną kawę”). W wioskach na wyżynie Ekwadoru wielu mieszkańców mówi na co dzień w języku kichwa, ale hiszpański rozumieją wszyscy.

Po polsku	Ekwador	Kolumbia	Wymowa
stacja	gasolinera, potocznie bomba	bomba, estación de servicio	gasoliNEra / BOMBa
benzyna (zwykła / lepsza)	Extra albo Ecopaís / Súper	corriente / extra	EKSTra, ekopaÍS, Super / koRJENte
Do pełna zwyklej, proszę.	Lleno de extra, por favor.	Full de corriente, por favor.	JEno de EKSTra / ful de koRJENte, por faWOR
opona	llanta	llanta	JANta
wulkanizacja	vulcanizadora	montallantas	wulkanisaDOra / montaJANtas
parking	parqueadero	parqueadero	parkeaDEro
świetnie, super	chévere	chévere	CZEwere

Źródła: rodzaje benzyny w Ekwadorze – primicias.ec (stan na 2026-10); corriente, bomba i montallantas w Kolumbii – infobae.com i publimetro.co (2025). [Zwrot „full de corriente” i zasięg słowa „bomba” w Ekwadorze do sprawdzenia.]

Peru

Hiszpański z wybrzeża Peru, zwłaszcza z Limy, jest wyraźny i niezbyt szybki: **ll** i **y** brzmią jak j, a końcowe s się wymawia, inaczej niż w Chile. W Andach drugim językiem, urzędowym tam, gdzie przeważa, jest keczua. W Áncash i w górach

regionów Lima i Junín mówi się jej miejscowymi odmianami, ale hiszpański rozumieją wszyscy. Na stację mówi się w Peru grifo, a benzynę z dodatkiem etanolu nazywa się gasohol.

Po polsku	Peru	Wymowa
stacja	grifo	GRifo
benzyna	gasolina, gasohol (zwykła / premium)	gasoLlna, gasoOL
Do pełna dziewięćdziesiątki, proszę.	Lleno de noventa, por favor.	JEno de noWENta, por faWOR
opona	llanta	JANta
wulkanizacja	llantería	jante Rla
zamykany parking, garaż na noc	cochera	koCZEra
Czy jest garaż na motocykl?	¿Hay cochera para la moto?	aj koCZEra para la MOto
minibus	combi	KOMbi
piwo	chela	CZEla
zaraz, od razu	al toque	al TOke
kolega	pata	PAta

Źródła: grifo i gasohol – elbuho.pe i proactivo.com.pe (2022–2026); chela, al toque, pata – howtoperu.com i babbel.com (2026). [Słowo llantería do sprawdzenia; al toque w Peru bywa obietnicą na później niż „zaraz”.]

Przed wyjazdem

Zwroty najlepiej zapamiętać, mówiąc je na głos, a nie tylko czytając. Hiszpański można przeciwżyć w krótkich dialogach głosowych w linguatrener.eu.

Logistyka: granica, formalności, noclegi, paliwo

Dane sprawdzono 2026-10-26. Przepisy, ceny i godziny otwarcia trzeba sprawdzić jeszcze raz przed wyjazdem. Ceny podano w solach peruwiańskich (PEN) z przeliczeniem po kursach NBP: 1 PEN $\approx$ 1,13 PLN (tabela B z 2026-10-21) $\approx$ 0,26 EUR, 1 USD $\approx$ 3,46 PEN (kursy EUR i USD z tabeli A z 2026-10-23). Wysyłkę motocykla, lot z Polski do Santiago i odbiór motocykla w Valparaíso opisuje notatka „Motocykl statkiem do Valparaíso”.

Z Valparaíso do granicy z Peru

Z Valparaíso do Peru jedzie się na północ przez Atakamę, głównie chilijską drogą Ruta 5 (Panamericana). To ok. 2050–2100 km i ok. 27–29 godzin jazdy bez postojów, czyli 4–5 dni po 400–550 km. Odcinki według OSRM (dane © OpenStreetMap contributors, 2026-10-26, szacunkowo):

Odcinek	km	Jazda	Nocleg (miejscowość)
Valparaíso – La Serena	ok. 430	ok. 5 h	La Serena
La Serena – Copiapó	ok. 335	ok. 4,5 h	Copiapó
Copiapó – Antofagasta	ok. 540	ok. 7,5 h	Antofagasta
Antofagasta – Iquique	ok. 420	ok. 6,5 h	Iquique
Iquique – Arica	ok. 310	ok. 4,5 h	Arica
Arica – Tacna (przez granicę)	ok. 60	ok. 1 h bez odprawy	Tacna

Antofagasta i Iquique leżą nad oceanem, z boku Ruta 5. Przejazd bez tych miast daje podobny dystans do Tacny (ok. 2100 km według OSRM). Najdłuższy dzień, Copiapó – Antofagasta, prowadzi przez pustą część pustyni, więc tankowanie trzeba zaplanować z mapą stacji [odległości między stacjami do sprawdzenia].

Opłaty za autostrady w Chile dla motocykli [do sprawdzenia]. Nocleg w Arice daje rano krótki dojazd do granicy.

Przejście Chacalluta - Santa Rosa

Chilijski posterunek Chacalluta leży na północ od Ariki, peruwiański Santa Rosa na południe od Tacny.

- **Godziny.** Rząd Chile zapowiedział całodobową pracę Chacalluty od drugiej połowy maja 2024 r. ([Ministerstwo Spraw Wewnętrznych Chile](#), 2024-03-07). Zestawienie przejść w [24horas.cl](#) podaje 24 h dla samochodów osobowych [aktualne godziny do sprawdzenia przed wyjazdem]. W długie weekendy i święta po obu stronach tworzą się kolejki.
- **Wyjazd z Chile.** Wyjazd motocykla odnotowuje chilijski urząd celny. Po powrocie z Peru wydaje on nowy dokument czasowego wwozu (TITV). Ten dokument z ostatniego wjazdu do Chile trzeba mieć przy oddaniu motocykla do wysyłki ([ADVfactory](#), [FAQ](#), stan na 2026-10-26) [procedura dla motocykla z zagraniczną rejestracją do sprawdzenia w Servicio Nacional de Aduanas]. Chilijskie poradniki o dokumencie TSTV i liście pasażerów w siedmiu kopiach dotyczą pojazdów na chilijskich tablicach ([Aduana de Chile](#)).
- **Wiza.** Polacy nie potrzebują wizy do Peru na wyjazd turystyczny. Paszport powinien być ważny co najmniej 6 miesięcy od dnia wjazdu (informacje MSZ przytoczone przez [r.pl](#), aktualizacja 2025-09-30; [Travelplanet](#): pobyt turystyczny do 90 dni bez wizy). Według MSZ turysta z Polski może zostać do 90 dni, z możliwością odpłatnego przedłużenia o kolejne 90 dni; przy wjeździe lądem trzeba dopilnować pieczętki wjazdowej, bo jej brak grozi karą i zatrzymaniem przy wyjeździe ([Odyseusz: Peru](#), wersja z 2026-10-09). Na 2,5–3 tygodnie to wystarczy.
- **Czasowy wwóz motocykla.** Peruwiański urząd celny SUNAT wydaje na granicy bezpłatny dokument **Certificado de Internación Temporal (CIT)**. Ważny jest tak długo, jak pobyt turysty nadany przez urząd imigracyjny. Motocykl musi być własnością turysty albo kierowca potrzebuje dokumentu, który potwierdza prawo do pojazdu. Dane motocykla można wpisać wcześniej w aplikacji SUNAT („Registro Provisional Anticipado de Datos”). Wpis jest ważny 10 dni, a na granicy celnik sprawdza dane i motocykl. Motocykl, który nie wyjedzie z Peru w terminie, podlega konfiskacie, chyba że w ciągu 30 dni roboczych zapłaci się karę ([SUNAT: internamiento de vehículos, procedura DESPA-PG.16](#), wersja z 2017 r., stan na 2026-10-26). Potrzebne są paszport z pieczętką

wjazdu i dowód rejestracyjny motocykla. Czy celnik żąda przekładu albo apostille na polskim dowodzie rejestracyjnym [do sprawdzenia].

- **SOAT.** Peruwiańskie obowiązkowe ubezpieczenie od wypadków drogowych. Procedura SUNAT wymaga, żeby pojazd turysty miał SOAT przez cały pobyt w Peru (DESPA-PG.16 jw.). Warunki SOAT dopuszczają polisy krótsze niż roczne dla pojazdów z zagraniczną rejestracją, na czas ich pobytu w Peru ([warunki SOAT Pacífico](#)). Według chilijskiego poradnika SOAT kupuje się na międzynarodowym dworcu autobusowym w Arice, przez internet albo w budce przy przejściu Santa Rosa ([El Mostrador](#), 2024-08-25). Najlepiej kupić go przed odprawą. **Aktualnej ceny polisy miesięcznej dla motocykla z zagraniczną rejestracją nie udało się potwierdzić [do sprawdzenia]:** relacje podróżników mówią o ok. 35–50 USD albo 137 PEN za miesiąc ([HUBB](#), 2012), a roczny SOAT motocykla w Peru kosztuje u dużych ubezpieczycieli ok. 550 PEN ([América TV](#), bez daty).
- **Prawo jazdy.** Turysta może przez 6 miesięcy od wjazdu jeździć w Peru na ważnym prawie jazdy ze swojego kraju, z paszportem przy sobie ([Trome](#), 2022-11-08) [przepis w rozporządzeniu MTC do sprawdzenia]. Peru i Polska są stronami konwencji wiedeńskiej o ruchu drogowym z 1968 r. ([Wikipedia: International Driving Permit](#)). Międzynarodowe prawo jazdy według tej konwencji warto mieć przy kontrolach, tym bardziej że trzeba je mieć formalnie w Chile ([ADVfactory](#), [FAQ](#), stan na 2026-10-26).
- **Czas odprawy.** Relacja podróżnika w [iOverlander](#) opisuje kolejno pieczętkę wyjazdu, pieczętkę wjazdu i okienka „control de vehículos”, razem ok. 30 minut [bez daty, w święta dłużej].

Noclegi

Rodzaje noclegów w Peru, od najprostszych:

- **hospedaje i casa de huéspedes:** pokój w domu albo małym pensjonacie, w wioskach często jedyny wybór;
- **hostal:** mały hotel z prostymi pokojami, zwykle z własną łazienką, czasem ze śniadaniem; w Peru „hostal” to nie to samo co hostel z dormitoriami;
- **hostel:** dormitoria i pokoje prywatne, głównie w Limie, Huaraz, Huacachinie i Paracas;
- **hotel:** od prostych hoteli miejskich po sieciowe w Limie i Paracas.

Przy każdym noclegu trzeba zapytać o **cochera**, czyli zamykany garaż albo podwórze dla motocykla. W Limie i w większych miastach motocykl na noc powinien stać tylko w takim miejscu. W górach (Huaraz ok. 3050 m, Chacas,

Huancaya, Huancayo) noce są zimne, a tanie pokoje zwykle nie mają ogrzewania. Warto zapytać o ciepłą wodę (agua caliente, często z elektrycznego podgrzewacza na słuchawce prysznica) i dodatkowe koce. Ceny według miejsc są w notatce „Budżet”.

Pora z największym ruchem to Semana Santa (marzec albo kwiecień) i Fiestas Patrias (28–29 VII). Wtedy ceny noclegów rosną, a w popularnych miejscach blisko Limy (Paracas, Lunahuaná, Huacachina) trudniej o wolny pokój (szczególnie w budżecie). Poza tymi terminami nocleg zwykle da się znaleźć dzień wcześniej albo na miejscu [do sprawdzenia w weekendy w Paracas i Lunahuaná].

Paliwo

- **Stacja paliw** to w Peru grifo (duże stacje sieci: Primax, Repsol, Petroperú, Pecsá). Paliwo sprzedaje się na galony (1 galon = 3,785 l).
- **Rodzaje.** Od 2023 r. w większości kraju są dwa rodzaje benzyny: **Regular** (dawne 84 i 90, odpowiednik ok. 91 oktanów) i **Premium** (dawne 95, 97 i 98, odpowiednik ok. 96 oktanów). Benzyna 84 została tylko w Loreto w Amazonii ([Gestión](#), 2023-06-13). Na dystrybutorach widnieje zwykle „Gasohol Regular” i „Gasohol Premium” (benzyna z dodatkiem etanolu).
- **Ceny w Limie** (Facilito, serwis urzędu Osinergmin, w którym stacje podają ceny; za [Infobae](#), 2026-10-25): Gasohol Regular 20,49–23,49 PEN za galon, czyli ok. 5,40–6,20 PEN (ok. 6,10–7,00 zł) za litr; Gasohol Premium 21,29–26,19 PEN za galon, czyli ok. 5,60–6,90 PEN (ok. 6,40–7,80 zł) za litr. [Numbeo](#) podaje dla Limy średnio 5,77 PEN za litr (2026-10-24). Ceny poza Limą [do sprawdzenia w Facilito przed wyjazdem]. W odległych miejscach w górach paliwo zwykle jest droższe.
- **W górach.** Premium jest pewna w miastach i przy Panamericanie. Na małych stacjach w górach bywa tylko Regular, a w wioskach benzynę sprzedaje się z beczek i plastikowych butelek ([Mad or Nomad](#), 2025-07-27) [dostępność Premium w Chacas, Tinco i Huancaya do sprawdzenia]. Lekki dual-sport zwykle jeździ na Regular [do sprawdzenia w instrukcji motocykla]. Najdłuższe odcinki bez stacji na pętli Huascarán to ok. 77–80 km (Carhuaz – Chacas, Yanama – Yungay), a w górnej dolinie Cañete ostatnia stacja przed kanionem Uchco jest w Tinco, a w Huancaya mała stacja przy drodze do wsi (stan OSM 2026-10, opisy obu dróg). Przed nimi trzeba zatankować do pełna.

Opłaty drogowe

Na Panaméricanie i na głównych drogach krajowych stoją bramki peaje (np. Peaje Lunahuaná na początku drogi PE-24 w dolinie Cañete). **Motocykle w praktyce nie płacą:** przewodnik dla motocyklistów pisze, że opłaty na Panaméricanie są dla motocykli darmowe ([Mad or Nomad](#), 2025-07-27). Według relacji na forum poborcy przepuszczają motocykle bokiem z uwagą „motos son gratis” ([HUBB](#)). Przepisu, który zwalnia motocykle z opłat, nie znaleziono: zasady ustala koncesja danej drogi [do sprawdzenia, zwłaszcza na płatnych odcinkach Rutas de Lima i Panamericana Sur koło Chíncha].

Gotówka i bankomaty

- Bankomaty są w miastach i większych miejscowościach przy Panaméricanie (Tacna, Nazca, Ica, Pisco, Lima, Huaraz, Huancayo, Ayacucho). **W wioskach w górach (Chacas, Huancaya, Vilca, Tinco) bankomatu zwykle nie ma** [do sprawdzenia]: noclegi, jedzenie, paliwo i wstępy płaci się tam gotówką. Warto mieć gotówkę na 2–3 dni i drobne banknoty.
- Prowizje za wypłatę z zagranicznej karty wynoszą zwykle ok. 18–36 PEN, a jednorazowy limit ok. 400–700 PEN. Bankomaty państwowego Banco de la Nación według relacji z 2025 r. nie pobierały prowizji, ale wypłacały do 400 PEN naraz ([ATM Fee Saver](#), relacje 2017–2025) [do sprawdzenia przed wyjazdem].

Karta SIM

Operatorzy komórkowi: **Claro, Movistar, Entel i Bitel**. Kartę kupuje się w salonie operatora za okazaniem oryginału paszportu, a rejestracja trwa ok. 30–60 minut i bywa połączona ze skanem odcisku palca ([HowToPeru](#), 2025-12-05). Nie każdy operator rejestruje turystów na sam paszport [do sprawdzenia w salonie]. Według pomiarów Opensignal z lutego 2025 r. Claro miało najszybsze pobieranie, a Entel najstabilniejsze połączenie (jw.). Zasięg w konkretnej wiosce pokazuje mapa „Checa tu señal” regulatora OSIPTEL. W wysokich dolinach (pętla Huascarán, kanion Uchco, przełęcz w stronę Huancayo) trzeba się liczyć z długimi odcinkami bez zasięgu. Zamiast lokalnej karty można kupić przed wyjazdem eSIM.

Wypożyczalnia jako rezerwa

Gdyby własny motocykl nie mógł wjechać do Peru albo się zepsuł, rezerwą jest wypożyczalnia w Limie. Pośrednik [Riderly](#) ma w ofercie motocykle z Limy, od

lekkich dual-sportów 200 cm³ po turystyczne enduro 750 cm³. Część ofert wymaga kategorii A2 lub wyższej, skończonych 25 lat i kaucji, a niektóre mają dzienny limit kilometrów (stan na 2026-10-26). Opinie na tej stronie wspominają limską wypożyczalnię Inca Motors i wycieczki z Limy przez Andy. Wypożyczalni motocykli w Huaraz nie udało się znaleźć [do sprawdzenia na miejscu]. Przed rezerwacją trzeba zapytać na piśmie o ubezpieczenie, kaucję, jazdę po szutrze i oddanie motocykla w innym mieście.

Budżet

Szacunek kosztów na miejscu w Peru dla jednej osoby na 19-21 dni (18-20 noclegów), stan na 2026-10-26. Przykładowy przebieg Tacna - Nazca - Ica - Paracas - Lima - Huaraz, pętla wokół Huascarán, Lima - dolina Cañete - Huancaya i z powrotem - Nazca - Tacna ma ok. 3950 km według OSRM (dane © OpenStreetMap contributors, szacunkowo), z odbiciami ok. 4000-4500 km. Przebieg omija Huancayo i Ayacucho, bo prowincja Huancayo i droga z Huancayo do Ayacucho przez Huantę leżą w regionie, do którego MSZ radzi unikać podróży (zob. README). Przeliczenia po kursach NBP: 1 PEN ≈ 1,134 PLN (tabela B z 2026-10-21) ≈ 0,258 EUR (kurs EUR z tabeli A z 2026-10-23: 4,39 PLN), 1 USD ≈ 3,46 PEN. **To rząd wielkości, a nie kosztorys: przed wyjazdem trzeba sprawdzić ceny jeszcze raz.** Koszty wspólne całej wyprawy (wysyłka motocykla z i do Valparaíso, lot z Polski) są w notatce „Motocykl statkiem do Valparaíso”. Formalności, paliwo i opłaty opisuje notatka „Logistyka”.

Dla porównania: Nomadic Matt liczy budżet dzienny bez własnego transportu na ok. 185 PEN dla backpackera i ok. 550 PEN w wariancie średnim ([Nomadic Matt](#), aktualizacja 2026-10-17).

Noclegi

Miejsce	Typ	Za noc	Źródło (stan)
Peru ogólnie	łóżko w dormitorium hostelu	40-100 PEN (ok. 45-115 zł)	Nomadic Matt (2026-10)
Peru ogólnie	pokój prywatny w hostelu	100-250 PEN (ok. 115-285 zł)	jw.
Peru ogólnie	tani hotel	110-300 PEN (ok. 125-340 zł)	jw.
Lima - Miraflores, Barranco	hostel, tani hotel	górna połowa powyższych widełek [do sprawdzenia]	jw.
Huacachina	dormitorium / pokój prywatny	średnio ok. 14 / 17 USD (ok. 48 / 59 PEN); pokoje prywatne w sezonie średnio	Budget Your Trip, Hostelz [bez daty]

Miejsce	Typ	Za noc	Źródło (stan)
		58–88 USD (ok. 200–305 PEN)	
Paracas	dormitorium / pokój prywatny	średnio ok. 13 / 12 USD (ok. 45 / 42 PEN)	Budget Your Trip [bez daty, do sprawdzenia]
Nazca	dormitorium / pokój prywatny	średnio ok. 8 / 12 USD (ok. 28 / 42 PEN)	Budget Your Trip [bez daty]
Huaraz	dormitorium / pokój prywatny	średnio ok. 7–9 / 19–24 USD (ok. 24–31 / 66–83 PEN), najtaniej w październiku	Hostelz (2024-08)
Chacas	pokój	od ok. 20 USD (ok. 70 PEN)	Momondo (2026-10)
Huancaya, Vilca	hospedaje	od ok. 30 PEN (Huancaya) i 25 PEN (Vilca) od osoby; pole namiotowe 15 PEN	América TV [bez daty, do sprawdzenia]

Średnie z serwisów rezerwacyjnych to ceny bazowe bez podatków i opłat. Samotny motocyklista i tak częściej śpi w pokoju prywatnym, bo potrzebuje zamkniętego miejsca na motocykl (cochera). Opłata za cochera, jeśli nie jest wliczona w nocleg [do sprawdzenia].

Święta. W Semana Santa ceny transportu, przewodników i hoteli rosną zwykle o 30–40% ([Izba Handlowa w Limie](#), 2023-04-04). Fiestas Patrias (28–29 VII) to drugi szczyt wyjazdów Peruwianczyków. W 2026 r. rząd dodał dzień wolny 27 VII dla sektora publicznego, a ruch rośnie wtedy w całym kraju ([Infobae](#), 2026-07-10). Region Ica z Paracas należy do najczęściej odwiedzanych w ten weekend ([Perú Retail](#), dane Mincetur) [skala wzrostu cen noclegów w lipcu do sprawdzenia]. W te dni lepiej mieć nocleg zarezerwowany albo ominąć wybrzeże koło Limy.

Jedzenie

Pozycja	PEN	PLN	Źródło (stan)
Menú del día (zupa, drugie danie, napój)	10–18	ok. 11–20	Travel with Hello (2026)
Posiłek w taniej restauracji, Lima	15	ok. 17	Numbeo (2026-10-24)

Pozycja	PEN	PLN	Źródło (stan)
Zestaw obiadowy w dzielnicy biurowej Limy	25	ok. 28	Expatistan (2026-07)
Danie główne w restauracji, np. ceviche	40-60	ok. 45-68	Nomadic Matt (2026-10)
Kolacja dla dwojga w średniej restauracji, Lima	120	ok. 136	Numbeo (2026-10-24)
Kawa	5-10; cappuccino w Limie ok. 11	ok. 6-12	Nomadic Matt; Numbeo
Piwo	15 w barze; krajowe z beczki 0,5 l ok. 9	ok. 10-17	Nomadic Matt; Numbeo
Woda 0,33 l w restauracji / 1,5 l w sklepie	ok. 2,20 / 3	ok. 2,50 / 3,40	Numbeo
Zakupy spożywcze na tydzień	60-80	ok. 68-91	Nomadic Matt

Menú del día w lokalnych barach to najtańszy ciepły posiłek dnia. Poza Limą i turystycznymi miejscami jest zwykle tańszy niż w Miraflores [do sprawdzenia].

Paliwo i ubezpieczenie

Pozycja	PEN	PLN	Uwagi i źródło
Gasohol Regular, galon (litr)	20,49-23,49 (ok. 5,40-6,20)	litr ok. 6,10-7,00	Lima, Facilito Osinergmin za Infobae (2026-10-25); w górach zwykle drożej [do sprawdzenia]
Gasohol Premium, galon (litr)	21,29-26,19 (ok. 5,60-6,90)	litr ok. 6,40-7,80	jw.
Paliwo na 4000-4500 km	ok. 750-1400	ok. 850-1590	spalanie lekkiego dual-sportu 3,5-4,5 l/100 km, 5,40-6,90 PEN za litr
SOAT na czas pobytu	ok. 120-550	ok. 140-620	relacje podróżników: 35-50 USD albo 137 PEN za miesiąc (HUBB , 2012); roczny SOAT motocykla ok. 550 PEN (América TV , bez daty)

Pozycja	PEN	PLN	Uwagi i źródło
			[aktualna cena polisy dla motocykla z zagraniczną rejestracją do sprawdzenia]
Opłaty drogowe	0	0	motocykle w praktyce nie płacą na bramkach (zob. logistyka) [do sprawdzenia]

Płatne atrakcje

Atrakcja	PEN	PLN	Źródło (stan)
Wieża widokowa (Mirador) przy Panamericanie koło Nazki	3-7	ok. 3-8	HowToPeru (2025-12-14)
Przełot nad liniami Nazca z lotniska w Nazca, ok. 30 min	ok. 370-500 razem: lot 85-120 USD, opłata lotniskowa 30-35 PEN, bilet turystyczny 47 PEN	ok. 420-570	HowToPeru (2025-12-14); Civitatis : od 90 USD (2026-10); Nomadic Matt: ok. 400 PEN (2026-10)
Rejs na Islas Ballestas, ok. 2 h	łódź ok. 40 (w święta 60) + opłaty w porcie El Chaco 16 (w tym wstęp do rezerwatu)	ok. 64-86	Trámites Perú (2026-07-29); całodniowa wycieczka z rejssem ok. 150 PEN (Nomadic Matt)
Wstęp do Reserva Nacional de Paracas	11	ok. 12,50	Trámites Perú (2026-07-29) [cennik SERNANP i wjazd motocyklem do sprawdzenia]
Bilet do Parque Nacional Huascarán, 1 dzień (cudzoziemcy)	30	ok. 34	Trámites Perú (2026-07-29) [bilety wielodniowe i sprzedaż w systemie Tu Ticket SERNANP do sprawdzenia]
Huacachina: buggy po wydmach z deską do sandboardu, ok. 2 h	100-125	ok. 115-140	Nomadic Matt (2026-10) [opłata za wejście na wydmy do sprawdzenia]
	10-20	ok. 11-23	América TV [kwota do sprawdzenia]

Atrakcja	PEN	PLN	Źródło (stan)
Wstęp do Huancaya (wszystkie atrakcje wsi)			

Bezpieczeństwo przelotów. 2026-08-01 rozbiła się awionetka firmy Aerodiana, która wystartowała z Pisco na przelot nad liniami; zginęło 13 osób. Urząd lotnictwa cywilnego zawiesił firmę, a MSZ Hiszpanii odradził swoim obywatelom przeloty nad Nazką ([La República](#), 2026-08-03; [Última Hora](#), 2026-08-03). Wyniki śledztwa i stan przelotów [do sprawdzenia przed wyjazdem]. Bez przelotu linie widać z wieży przy Panamericanie i z naturalnego punktu widokowego obok. Pojazdy na wydmach Huacachiny (tubulares) też były krytykowane po wypadku z 2025 r., a według doniesień z maja 2026 r. firmy muszą mieć zezwolenie gminy ([Gestión](#), 2026-05-08) [do sprawdzenia].

Budżet dzienny

Na dzień, 1 osoba	Oszczędnie	Średnio
Nocleg	50-100 PEN (prosty pokój w hostal albo hospedaje; w górach taniej, w Limie drożej)	150-300 PEN (tani hotel albo pokój z łazienką w hostelu)
Jedzenie	50-70 PEN (śniadanie, menú del día, prosta kolacja, woda)	100-150 PEN (restauracja wieczorem, piwo, kawa)
Paliwo (średnio na dzień)	40-75 PEN	40-75 PEN
Drobne (parking, woda, internet)	10-20 PEN	20-40 PEN
Razem na dzień	ok. 150-265 PEN (ok. 170-300 zł, 40-70 EUR)	ok. 310-565 PEN (ok. 350-640 zł, 80-145 EUR)

Razem na 19-21 dni

Pozycja	Oszczędnie, PEN	Średnio, PEN
Noclegi, 18-20 nocy	ok. 900-2000	ok. 2700-6000

Pozycja	Oszczędnie, PEN	Średnio, PEN
Jedzenie	ok. 950-1470	ok. 1900-3150
Paliwo	ok. 750-1400	ok. 750-1400
Drobne	ok. 190-420	ok. 380-840
SOAT	ok. 120-550	ok. 120-550
Atrakcje	ok. 200-270 (bez przelotu)	ok. 580-770 (z przelotem nad Nazką)
Razem w Peru	ok. 3100-6100 PEN (ok. 3500-6900 zł, 800-1600 EUR)	ok. 6400-12 700 PEN (ok. 7300-14 400 zł, 1650-3300 EUR)

Dolna granica to proste pokoje, menú del día i atrakcje bez przelotu. Górna to hotele, restauracje i przelot nad liniami. Największe niewiadome to cena SOAT dla motocykla z zagraniczną rejestracją i ceny paliwa w górach. Do tego warto mieć zapas na naprawy, opony i nieplanowane noclegi.

Ubezpieczenia podróżnego nie ma w tabeli: jego cena zależy od polisy, a najpierw trzeba sprawdzić, czy obejmuje Peru, jazdę motocyklem i wysokości powyżej 4000 m.

Motocykl statkiem do Valparaíso

Dane ze stron spedytorów i urzędów sprawdzono 2026-10-26. Ceny, terminy i przepisy zmieniają się co sezon, więc przed wyjazdem trzeba je sprawdzić jeszcze raz. Przeliczenia po kursach NBP z 2026-10-23 (tabela A nr 207/A/NBP/2026): 1 EUR = 4,3917 zł, 1 USD = 3,9247 zł, 1 CLP = 0,00398 zł, czyli 1 EUR ≈ 1100 CLP ([NBP](#)).

Dlaczego Valparaíso

Pomysły z Ameryki Południowej (Północ Argentyny i Chile, Peru, Patagonia) mają jeden wspólny dojazd: własny motocykl płynie statkiem z Polski do Valparaíso i tą samą drogą wraca. Autor leci samolotem do Santiago i odbiera motocykl w porcie, ok. 125 km dalej. Valparaíso to główny port środkowego Chile. Polscy spedytorzy wożą tam motocykle w zbiorczych kontenerach, a oferta tam i z powrotem jest tańsza niż dwie wysyłki w jedną stronę. Z Valparaíso jest blisko do przełęczy Los Libertadores w stronę Mendozy, do Ruta 5 na północ przez Atakamę i na południe w stronę Patagonii.

Ta notatka podaje cały koszt wysyłki i lotu dla całej wyprawy. Budżety poszczególnych części liczą tylko wydatki na miejscu.

Polscy spedytorzy

Dwie polskie firmy mają gotowe terminy do Chile. Obie wożą motocykle w metalowych klatkach w zaplombowanym kontenerze morskim, razem z innymi motocyklami.

	ADVfactory	MotoBirds
Strona (stan na 2026-10-26)	transport , FAQ Ameryka Południowa	transport motocykli , warunki usług transportowych (wersja z 2026-04-16)
W jedną stronę	1550 EUR (ok. 6810 zł)	z Polski od 1400 EUR (ok. 6150 zł), z Chile od 1620 EUR (ok. 7110 zł)
Tam i z powrotem	2300 EUR (ok. 10 100 zł)	od 2550 EUR (ok. 11 200 zł)
Co obejmuje cena	według strony cena ostateczna: odbiór, pakowanie, transport,	odprawa celna; w pakiecie ALL-IN także przygotowanie motocykla (bagaż, szyba, lusterka, akumulator);

	ADVfactory	MotoBirds
	opłaty portowe, magazyn i odprawa celna	w pakiecie EASY RIDER robi się to samemu albo dopłaca 30–50 EUR za czynność; cen samych pakietów strona nie podaje
Oddanie motocykla w Polsce	odbiór z garażu właściciela albo dowóz do magazynu spedytora w Polsce	dowóz do magazynu spedytora w Polsce albo odbiór z dowolnego miejsca w Europie za dopłatą (kwota [do sprawdzenia])
Klatka	szerokość 1 m, długość motocykla do 230 cm; duże motocykle jadą ze zdjętym przednim kołem, lekkie na platformach	najwyżej 98 cm szerokości, 230 cm długości, 120 cm wysokości; koła zostają; szerszy motocykl jedzie ze zdjętymi kuframi
Paliwo	najwyżej 3 l w baku	najwyżej 3 l w baku, bez kanistrów z paliwem (puste kanistry jako osobny bagaż)
Bagaż przy motocyklu	sprzęt motocyklowy, biwakowy (namiot, śpiwór, kuchenka), narzędzia, drobne części, nowe opony; kufry otwarte i oznaczone	ALL-IN do 4 sztuk po 60 l, EASY RIDER do 3 sztuk po 40 l, dodatkowa sztuka 50 EUR; bagaż otwarty do kontroli celnej
Ubezpieczenie podczas rejsu	strona go nie wymienia [do sprawdzenia]	tylko obowiązkowa ochrona w zakresie awarii wspólnej, nie do pełnej wartości motocykla; rozszerzone ubezpieczenie za dopłatą; bagaż na ryzyko klienta
Rezerwacja	rejs tam i powrót rezerwuje się osobno, dowolne połączenie terminów	zaliczka 25%, reszta najpóźniej 21 dni przed terminem

Terminy na sezon 2026/2027 (strony nie podają, czy powtarzają się co roku [do sprawdzenia]):

	Do Chile (oddanie w Polsce → odbiór w Valparaíso)	Z Chile (oddanie w Valparaíso → odbiór w Polsce)	Najdłuższe okno na miejscu
ADVfactory	2026-11-15 → 12-21; 2026-12-15 → 2027-01-28	2027-02-04 → 03-15; 2027-03-04 → 04-15	ok. 22 XII – 4 III (ok. 10 tygodni)
MotoBirds	2026-11-10 → od 2027-01-04; 2026-12-14 → od 2027-02-01	2027-01-18 → od 03-01; 2027-02-08 → od 04-01; 2027-03-26 → od 05-28	ok. 4 I – 26 III (ok. 11-12 tygodni)

Rejs z dniami w porcie i odprawą trwa ok. 5–8 tygodni w stronę Chile i ok. 6 tygodni z powrotem. MotoBirds ma według strony jeszcze kilka terminów widocznych dopiero przy rezerwacji [do sprawdzenia]. Obie firmy przyjmują zapytania o inne kierunki i indywidualną wycenę.

W obie strony taniej wychodzi ADVfactory (2300 EUR z odbiorem z garażu), w jedną stronę MotoBirds (od 1400 EUR). U MotoBirds koszty dodatkowej kontroli celnej (np. skanowania kontenera) dolicza się klientowi, a cena może wzrosnąć razem z opłatami portowymi (warunki z 2026-04-16).

Dla porównania: w 2016 r. spedytor z Hamburga brał za wspólny kontener motocyklowy do Valparaíso i z powrotem 2099 EUR za motocykl do 90 cm szerokości (HUBB, 2016).

Okno wysyłki a pory roku

Obie oferty mają terminy tylko w lecie południowym: motocykl jest w Chile mniej więcej od końca grudnia albo początku stycznia do marca. ADVfactory pisze wprost, że to sezon na Patagonię. Do pomysłów pasuje to różnie:

Pomysł	Najlepsza pora	Okno grupowe (ok. I – III)
Patagonia	I–II	pasuje
Peru (Andy)	pora sucha ok. V–IX	nie pasuje: w Andach Peru trwa pora deszczowa (ok. XII–III)
Północ Argentyny i Chile	najlepiej X–XI	słabo: na altiplano trwa wtedy „zima boliwijska” z burzami (ok. I–II)

Pory roku są orientacyjne; tabele klimatyczne SENAMHI (Peru) i DMC (Chile) [do sprawdzenia].

Peru i Północ wymagają więc jednej z dwóch dróg. Obie są do rozstrzygnięcia:

- **Termin poza grupowym kalendarzem**, np. wysyłka latem i powrót w grudniu. Trzeba zapytać obu spedytorów o indywidualny termin i cenę albo poszukać spedytora z portów w Niemczech lub Belgii. Cena pewnie wyższa niż w grupie [do sprawdzenia].
- **Przechowanie motocykla w Chile między wyprawami**, np. Patagonia w oknie grupowym, potem postój do września i Peru z Północą jesienią. To zależy od przepisów o czasowym wwozie (niżej) i od kosztu składu celnego [do sprawdzenia].

Przygotowanie motocykla

- **Mycie**. Obie firmy chcą czystego motocykla. W Chile pojazd przechodzi kontrolę celną i fitosanitarną służby rolnej SAG ([ChileAtiende](#), stan na 2026-10-26). SAG pilnuje, żeby do kraju nie trafiły ziemia, resztki roślin i owady, więc motocykl, opony, nadkola i bagaż biwakowy powinny być dokładnie umyte przed oddaniem. Szczegółowe wymagania SAG wobec pojazdów przybywających statkiem [do sprawdzenia].
- **Paliwo i akumulator**. W baku najwyżej 3 l paliwa, akumulator odłączony, a przy EASY RIDER zaciski zabezpieczone taśmą (MotoBirds). ADVfactory każe też zdjąć lusterka, owiewkę i kufer centralny wystający poza obrys.
- **Bagaż dostępny do kontroli**. Kufry i torby otwarte albo bez trwałych zamknięć, oznaczone numerem rejestracyjnym, kluczyki przymocowane do kierownicy.
- **Co wolno zapakować**. Sprzęt motocyklowy, namiot i sprzęt biwakowy, narzędzia, drobne części, nowe opony. Nie wolno: alkoholu, papierosów, jedzenia, leków, gazu w butlach i sprayów, także dezodorantów i WD-40 ([ADVfactory](#)). Leki i resztę bagażu zabiera się do samolotu.
- **Zdjęcia**. MotoBirds wymaga zdjęć stanu motocykla w dniu oddania. Są podstawą ewentualnej reklamacji.

Dokumenty

Bez numerów i danych, tylko lista do zabrania:

- **Paszport** ważny co najmniej 6 miesięcy; Peru i linie lotnicze lecące do Peru przestrzegają tego bardzo surowo ([Odyseusz: Peru](#), 2026-10-09), dla Chile i Argentyny [do sprawdzenia]. Polacy wjeżdżają do Chile, Argentyny i Peru bez wiz, na pobyt turystyczny do 90 dni ([Wikipedia: Visa requirements for Polish citizens](#), stan na 2026-10).

- **Dowód rejestracyjny** w oryginale. Gdy motocykl nie jest zarejestrowany na kierowcę, Chile wymaga notarialnej zgody właściciela na używanie pojazdu ([ChileAtiende](#)), Argentyna pełnomocnictwa w formie aktu notarialnego ([ARCA](#)), a Peru dokumentu z apostille albo zalegalizowanego w konsulacie Peru ([SUNAT, DESPA-PG.16](#)). Tłumaczenie na hiszpański [do sprawdzenia].
- **Prawo jazdy** krajowe i **międzynarodowe**. Chile i Argentyna należą do konwencji genewskiej z 1949 r., ale nie do wiedeńskiej z 1968 r. (Chile ją tylko podpisało). Peru należy do obu ([ONZ: konwencja z 1949 r., z 1968 r.](#), stan na 2026-10-26). W Polsce każde z dwóch międzynarodowych praw jazdy wydaje się osobno, a na tę wyprawę potrzebne jest to według konwencji z 1949 r. [ważność i wymóg w Peru do sprawdzenia w starostwie i w MTC]. ADVfactory pisze, że polskie prawo jazdy jest honorowane, ale formalnie potrzebne jest też międzynarodowe.
- **Dokumenty od spedytora**: potwierdzenie przewozu (konosament), lista rzeczy w klatce, potwierdzenie oddania. Listę dokumentów spedytor przesyła przed wysyłką.
- Karnetu celnego (carnet de passages en douane) Chile, Argentyna i Peru nie wymagają ([ADVfactory FAQ](#)).

Odbiór w Valparaíso

Według ADVfactory (stan na 2026-10-26):

1. Motocykle czekają w składzie celnym pod Valparaíso (w sezonie 2026/2027: Medlog Chile).
2. Najpierw podpisuje się dokumenty w urzędzie celnym (Aduana), potem jest inspekcja w magazynie.
3. Po inspekcji urząd wydaje **TITV** (Título de Importación Temporal de Vehículos), dokument czasowego wwozu motocykla. Od tej chwili można jechać.

Samoloty z Europy lądują w Santiago zwykle rano, więc w Valparaíso jest się najwcześniej w południe. Odbiór wypada zwykle dzień po przylocie. W soboty i niedziele urząd i magazyn są zamknięte, dlatego przylot najlepiej zaplanować od niedzieli do środy. OC na Chile kupuje się przed odbiorem (niżej).

Santiago - Valparaíso to ok. 125 km (ADVfactory):

- **Autobus**: Turbus, Pullman Bus, Cóndor Bus i Pullman Costa, ok. 1 h 40 min – 2 h, wiele kursów co godzinę, ok. 4500–6500 CLP (ok. 18–26 zł) ([Kupos](#), stan na 2026-10-26). ADVfactory podaje 6300 CLP za Pullman Bus. Dojazd z lotniska do dworca [do sprawdzenia].

- **Taksówka** z lotniska: ok. 80 000 CLP (ok. 320 zł, ok. 110 USD według ADVfactory).

TITV w Chile. Dokument jest bezpłatny. Wwóz trwa tyle, ile pobyt przyznany kierowcy przez urząd migracyjny przy wjeździe, czyli dla Polaka zwykle 90 dni. Gdy kierowca nie jest właścicielem, wwóz kończy się wcześniej, jeśli tak wynika ze zgody właściciela ([ChileAtiende](#), stan na 2026-10-26). Przedłużenie TITV jest bezpłatne, online albo w urzędzie celnym, ale tylko z ważnego powodu: awarii, kradzieży, choroby albo misji dyplomatycznej. Długość przedłużenia urząd ustala na podstawie dokumentów ([ChileAtiende](#), [Aduana](#)). Pobyt turystyczny można przedłużyć raz o 90 dni za równowartość 100 USD ([ChileAtiende](#); [Permanencia Transitoria](#)), ale czy TITV wydłuża się wtedy sam [do sprawdzenia].

TITV wypełnia się przy każdym wjeździe do Chile z motocyklem, na przejściu granicznym albo wcześniej online. Wyprawa z wyjazdem do Argentyny albo Peru i powrotem do Chile dostaje więc nowy dokument przy powrocie. Czy okres liczy się wtedy od nowa, także przy krótkim wyjeździe, urzędowe strony nie mówią [do sprawdzenia w Servicio Nacional de Aduanas].

Argentyna i Peru: czasowy wwóz

- **Argentyna.** Urząd celny (ARCA, dawniej AFIP) wpuszcza pojazd turysty spoza kraju na **do 8 miesięcy**, z przedłużeniem, jeśli urząd migracyjny przedłuży pobyt. Wymaga dowodu własności albo pełnomocnictwa notarialnego, prawa jazdy ważnego w Argentynie i dwóch zaświadczeń OC z ochroną w Argentynie. Motocykl musi wyjechać przed końcem okresu ([ARCA](#), stan na 2026-10-26). Czy okres nie kończy się wcześniej razem z 90-dniowym pobytem turystycznym i czy dokument trzeba oddać przy każdym wyjeździe [do sprawdzenia].
- **Peru.** Urząd celny SUNAT wydaje **Certificado de Ingreso Temporal (CIT)** na okres pobytu przyznany przez urząd migracyjny. Przez cały pobyt motocykl musi mieć peruwiańskie ubezpieczenie SOAT ([SUNAT](#), [procedura DESPA-PG.16, wersja z 2017 r.](#)). Polacy jako turyści mogą zostać w Peru do 90 dni, z możliwością odpłatnego przedłużenia o kolejne 90 dni; przy wjeździe lądem trzeba dopilnować pieczątki wjazdowej w paszporcie ([Odyseusz: Peru](#), wersja z 2026-10-09).

Ubezpieczenia

- **Motocykl podczas rejsu.** ADVfactory nie wymienia ubezpieczenia cargo [do sprawdzenia]. MotoBirds daje w cenie tylko ochronę w zakresie awarii wspólnej, a pełne ubezpieczenie za dopłatą. Ubezpieczenie cargo

kosztuje zwykle 1-3% zadeklarowanej wartości motocykla za każdy rejs (motoworldexplorer.com, 2026-09-01).

- **OC w Chile: SOAPEX** (Seguro Obligatorio de Accidentes Personales dla pojazdów z zagraniczną rejestracją), obowiązkowe także dla motocykli. Od 2026-02-09 pokrywa do 600 UF przy śmierci lub trwałym kalectwie i do 600 UF kosztów leczenia, tylko szkody osób, nie mienia (practicatest.cl, aktualizacja 2026-10-04). Cena zależy od liczby dni. ADVfactory radzi kupić je online przed odbiorem, w HDI Chile (hdi.cl); cena [do sprawdzenia].
- **OC w Argentynie.** Argentyna wymaga zaświadczeń OC z ochroną w Argentynie (ARCA, jw.). Polisa „Mercosur” (Carta Verde) dotyczy pojazdów zarejestrowanych w państwach Mercosur. Gdzie kupić OC dla motocykla z polską rejestracją (w Chile przed granicą czy u argentyńskiego ubezpieczyciela) i za ile [do sprawdzenia].
- **OC w Peru: SOAT**, obowiązkowe na cały pobyt (SUNAT, jw.). Gdzie kupić dla pojazdu z zagraniczną rejestracją (np. przy granicy w Tacnie) i za ile [do sprawdzenia].
- **Koszty leczenia.** Polisa podróżna, która nie wyklucza jazdy motocyklem i pokrywa transport do Polski po wypadku ([ADVfactory FAQ](#)). Polisa podróżna nie zastępuje SOAPEX ani SOAT.

Oddanie i rejs powrotny

- Motocykl oddaje się w tym samym składzie celnym pod Valparaíso. Agenta uprzedza się wcześniej i zostawia mu dokument celny z ostatniego wjazdu do Chile oraz **notarialne pełnomocnictwo** do odprawy wywozowej ([ADVfactory FAQ](#)). Pełnomocnictwo można zrobić u notariusza w Chile (koszt [do sprawdzenia]).
- Przed oddaniem trzeba znów zejść do 3 l paliwa, odłączyć akumulator i umyć motocykl.
- **Powrót z Ariki** jako opcja do porównania: ADVfactory podaje możliwy powrót z Ariki albo z Punta Arenas ([ADVfactory](#)). Arica leży tuż przy granicy z Peru, więc wyprawa kończąca się w Peru oszczędziłaby jeden przejazd Ruta 5 przez Atakamę (ok. 2000 km). Cena i terminy z Ariki [do sprawdzenia]. MotoBirds innych portów powrotu nie podaje.

Przechowanie motocykla w Chile

Motocykl może legalnie zostać w Chile tylko na czas TITV, a TITV trwa tyle, ile pobyt kierowcy. Postój między dwiema wyprawami (np. od marca do września) wymagałby więc oddania motocykla pod nadzór celny, np. do składu celnego, albo innej procedury. Czy Aduana na to pozwala, ile to kosztuje i czy spedytor to

zorganizuje [do sprawdzenia]. MotoBirds w warunkach pisze, że magazyn po bezpłatnym okresie jest płatny i niegwarantowany. Dla porównania Peru ma w procedurze zawieszenie okresu wwozu, gdy turysta wyjeżdża bez pojazdu (SUNAT, jw.).

Lot z Polski do Santiago

- **Bezpośrednich lotów z Polski do Chile nie ma.** Leci się z jedną albo dwiema przesiadkami ([Kayak](#), stan na 2026-10-26).
- Bez przesiadki do Santiago (SCL) latają z Europy: Iberia i LATAM z Madrytu, Air France z Paryża, British Airways z Londynu, KLM z Amsterdamu, Level z Barcelony i Turkish Airlines ze Sztambułu ([Wikipedia: Arturo Merino Benítez International Airport](#), stan na 2026-10). Do tego połączenia LATAM przez São Paulo. Z Frankfurtu lata do Santiago tylko cargo. ADVfactory wskazuje przesiadki w Paryżu, Amsterdamie, Londynie i Madrycie, a najtańsze bywają bilety łączone przez Barcelonę albo Madryt.
- **Cena w obie strony:** zwykle ok. 4470–6130 zł, średnio ok. 5180 zł; najtaniej w czerwcu (ok. 4580 zł), najdrożej w lipcu (ok. 7840 zł) ([Kayak](#), stan na 2026-10-26). ADVfactory podaje ceny z 2023 r.: ok. 4000 zł to bardzo tanio, 5500 zł normalnie, ponad 7000 zł drogo.
- Podróż trwa od ok. 18 godzin w jedną stronę.

Cały koszt dojazdu dla jednej osoby

Orientacyjnie, dla jednego motocykla i jednej osoby, przy rejsie z i do Valparaíso:

Pozycja	Kwota	Uwagi
Wysyłka tam i z powrotem	2300–2550 EUR (ok. 10 100–11 200 zł)	ADVfactory 2300 EUR z odbiorem z garażu; MotoBirds od 2550 EUR, bez odbioru z domu
Ubezpieczenie cargo	1–3% wartości motocykla za rejs	np. przy wartości 10 000 EUR ok. 200–600 EUR za oba rejsy [do sprawdzenia u spedytora]
Lot do Santiago i z powrotem	ok. 4470–6130 zł (ok. 1020–1400 EUR)	Kayak, 2026-10
Santiago – Valparaíso i z powrotem		autobus 2 × 4500–6500 CLP albo taksówka 2 × 80 000 CLP

Pozycja	Kwota	Uwagi
	ok. 9000–160 000 CLP (ok. 36–640 zł, ok. 8–145 EUR)	
Noclegi w Valparaíso przy odbiorze i oddaniu	3–4 noce po ok. 30–70 USD (ok. 350–1100 zł, ok. 80–250 EUR)	pokój prywatny w hostelu ok. 30–48 USD średnio (Hostelz , 2025); hotel z parkingiem drożej [do sprawdzenia]
TITV	0	bezpłatny
SOAPEX na Chile	[do sprawdzenia]	zależy od liczby dni
Notarialne pełnomocnictwo do odprawy wywozowej	[do sprawdzenia]	
Razem (bez ubezpieczenia cargo, SOAPEX i notariusza)	ok. 3400–4350 EUR (ok. 15 000–19 100 zł)	

OC w Argentynie i SOAT w Peru wchodzą do budżetów tych części. Przy terminie poza grupowym kalendarzem albo przechowaniu motocykla w Chile koszt będzie inny [do sprawdzenia].

Źródła i licencje

- Opisy miejsc, plan i notatki: Piotr Goliasz, licencja CC BY 4.0 (<https://gitlab.com/p.goliasz/moto>).
- Współrzędne: Wikidata (CC0) i OpenStreetMap (© OpenStreetMap contributors, ODbL).
- Mapy: kontury Natural Earth (domena publiczna); linie trasy to schemat, nie przebieg dróg. Piktogramy: własne.
- Źródła karty „Huacachina: oaza wśród wydym koło Ica”: <https://en.wikipedia.org/wiki/Huacachina>, <https://es.wikipedia.org/wiki/Huacachina>, <https://science.nasa.gov/earth/earth-observatory/a-lagoon-in-the-desert-147668>, <https://elcomercio.pe/peru/ica/erosion-falta-agua-secan-huacachina-316536-noticia/>, <https://andina.pe/agencia/noticia-estado-y-sector-privado-rescatan-laguna-de-huacachina-ica-575129.aspx>, <https://larepublica.pe/sociedad/2020/06/21/coronavirus-en-peru-laguna-huacachina-se-esta-secando-por-falta-de-sistema-de-bombeo>, <https://www.actualidadambiental.pe/ica-laguna-huacachina-fue-declarada-como-area-de-conservacion-regional>, <https://sinia.minam.gob.pe/normas/establecen-desafectacion-zona-reservada-laguna-huacachina-area>, <https://www.exitosanoticias.pe/exitosa-peru/mtc-advierte-peligro-uso-tubulares-informales-dunas-huacachina-tienen-permisos-necesarios-n161920>, <https://www.theonlyperuguide.com/peru-guide/huacachina/history/>, <https://en.wikipedia.org/wiki/Pisco>, <https://andina.pe/agencia/noticia-festival-de-vendimia-ica-cuando-se-celebra-actividades-se-realizan-974524.aspx>, <https://www.limaeasy.com/peru-event-entertainment-calendar/60th-international-grape-harvest-festival-festival-de-la-vendimia-2025-in-ica>
- Źródła karty „Huaraz: baza pod Cordillera Blanca”: <https://en.wikipedia.org/wiki/Huaraz>, <https://es.wikipedia.org/wiki/Huaraz>, https://es.wikipedia.org/wiki/Rebeli3n_de_Huaraz, https://en.wikipedia.org/wiki/Lake_Palcacocha, <https://hess.copernicus.org/articles/20/2519/2016/hess-20-2519-2016.html>, <https://andina.pe/agencia/noticia-con-simulacro-conmemoran-terremoto-y-aluvion-huaraz-1941-735973.aspx>, <https://sigrid.cenepred.gob.pe/sigridv3/documento/912/descargar>, <https://andina.pe/agencia/noticia-que-ocurrio-31-mayo-1970-y-por-es-peor-tragedia-la-historia-peruana-1031307.aspx>, <https://diariocorreo.pe/cultura/ancash-hace-47-anos-el-peru-afronto-el-terremoto-mas-destructivo-de-la-historia-fotos-772507/>, https://en.wikipedia.org/wiki/1970_Ancash_earthquake,

- <https://climatecasechart.com/non-us-case/lliuya-v-rwe-ag/>, <https://eapil.org/2025/06/05/the-regional-court-of-hamm-rules-on-saul-luciano-lliuya-v-rwe-a-relative-defeat>, <https://www.rwe.com/en/press/rwe-ag/2025-05-28-hamm-higher-regional-court-rejects-peruvian-plaintiffs-appeal-as-unfounded/>, <https://sustainablefutures.linklaters.com/post/102kcqt/debating-climate-change-liability-legal-defeat-in-germany-for-peruvian-farmer-in>, https://en.wikipedia.org/wiki/Recuay_culture, <https://whichmuseum.com/museum/regional-museum-of-ancash-huaraz-21827>, <https://en.wikipedia.org/wiki/Wilcahua%C3%ADn>, <https://www.tierrasvivas.com/en/willkawain-archaeological-monument-peru>, <https://www.elperuano.pe/noticia/297655-patron-dehuaraz>, <https://www.openstreetmap.org/#map=14/-9.525/-77.53>
- Źródła karty „Líneas de Nasca (linie z Nazca) i wieża widokowa przy Panamericanie”: https://en.wikipedia.org/wiki/Nazca_Lines, https://es.wikipedia.org/wiki/L%C3%ADneas_de_Nasca, <https://whc.unesco.org/document/217131>, https://en.wikipedia.org/wiki/Maria_Reiche, <https://andina.pe/ingles/noticia-peru-maria-reiche-a-life-in-charge-of-preserving-nazca-lines-710172.aspx>, <https://trowelblazers.com/?p=5385>, <https://www.intltravelnews.com/2013/01/nazca-lines-tower-view.html>, <https://comunicaciones.congreso.gob.pe/?p=16641>, <https://andina.pe/ingles/noticia-peru-nazca-lines-lookout-tower-increasing-tourism-to-ica-region-783967.aspx>, <https://www.atlasobscura.com/places/nazca-lines-observation-tower>, <https://www.lonelyplanet.com/peru/nazca-around/attractions/museo-maria-reiche/a/poi-sig/1166685/363428>, <https://andina.pe/ingles/noticia-peru-nazca-lines-303-new-geoglyphs-discovered-with-help-of-ai-1001507.aspx>, <https://www.sciencealert.com/hundreds-of-mysterious-nazca-glyphs-have-just-been-revealed>, <https://globalvoices.org/2014/12/12/for-peru-greenpeace-pulled-an-unforgivable-stunt-at-their-1500-year-old-nazca-lines-site/>, <https://www.clickorlando.com/news/world/2022/02/04/7-killed-when-plane-on-nazca-lines-tour-crashes-in-peru>, <https://howtoperu.com/answers/nazca-lines-tower-vs-plane-costs-safety-cancellations/>
 - Źródła karty „Reserva Nacional de Paracas, Islas Ballestas i Candelabro”: https://en.wikipedia.org/wiki/Paracas_National_Reserve, https://es.wikipedia.org/wiki/Reserva_nacional_de_Paracas, https://en.wikipedia.org/wiki/Ballestas_Islands, <https://www.actualidadambiental.pe/22-islas-y-11-puntas-guaneras-son-incorporadas-como-areas-naturales-protegidas/>, https://en.wikipedia.org/wiki/Paracas_Candelabra, https://es.wikipedia.org/wiki/Candelabro_de_Paracas, https://en.wikipedia.org/wiki/Paracas_culture, https://es.wikipedia.org/wiki/Cultura_paracas, <https://es.wikipedia.org/>

wiki/Museo_de_Sitio_Julio_C._Tello, <https://andina.pe/agencia/noticia-peru-conmemora-hoy-200-anos-del-historico-desembarco-del-general-jose-san-martin-812920.aspx>, <https://www.memoriachilena.gob.cl/602/w3-article-93423.html>, <https://tramitesperu.com/sernanp/reserva-paracas/>, <https://tramitesperu.com/sernanp/islas-ballestas/>, <https://www.openstreetmap.org way/648934893>

- Zdjęcie „Huacachina: oaza wśród wydmy koło Ica”: Diego Delso, CC BY-SA 4.0, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Oasis_de_Huacachina,_Ica,_Per%C3%BA,_2015-07-29,_DD_18.JPG
- Zdjęcie „Huacachina: oaza wśród wydmy koło Ica” (Laguna, palmy i domy oazy w kotlinie między wydmami): Ingo Mehling, CC BY-SA 3.0, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Huacachina_Dunes.jpg
- Zdjęcie „Huacachina: oaza wśród wydmy koło Ica” (Sandboarding i buggy (areneros) na wydmach nad oazą): yonelcampos, CC BY 2.0, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Sandboard_y_tubulares_en_la_Huacachina.jpg
- Zdjęcie „Huaraz: baza pod Cordillera Blanca”: Uwebart, CC BY-SA 3.0, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Huarazan_Huandoy_Chopicalqui_seen_from_Huaraz.JPG
- Zdjęcie „Huaraz: baza pod Cordillera Blanca” (Kamienna figura kultury Recuay w ogrodzie Muzeum...): Cbrescia, CC BY-SA 4.0, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Huanca_Recuay_en_el_Museo_Arqueol%C3%B3gico_de_Huaraz.jpg
- Zdjęcie „Huaraz: baza pod Cordillera Blanca” (Wilcahuacán nad Huaraz: trzykondygnacyjny kamienny...): manuel machuca saavedra, CC BY-SA 4.0, <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Huilcahua%C3%ADn.jpg>
- Zdjęcie „Líneas de Nasca (linie z Nazca) i wieża widokowa przy Panaméricanie”: Diego Delso, CC BY-SA 4.0, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:L%C3%ADneas_de_Nasca,_Nazca,_Per%C3%BA,_2015-07-29,_DD_52.JPG
- Zdjęcie „Líneas de Nasca (linie z Nazca) i wieża widokowa przy Panaméricanie” (Mała ze spiralnym ogonem, jedna z najbardziej znanych...): Diego Delso, CC BY-SA 4.0, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:L%C3%ADneas_de_Nasca,_Nazca,_Per%C3%BA,_2015-07-29,_DD_49.JPG
- Zdjęcie „Líneas de Nasca (linie z Nazca) i wieża widokowa przy Panaméricanie” (Dłonie i Drzewo z lotu ptaka; obok Panamericana Sur i...): Unukorno, CC BY 3.0, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Nasca_Lines_Hands_Tree.jpg
- Zdjęcie „Líneas de Nasca (linie z Nazca) i wieża widokowa przy Panaméricanie” (Stara stalowa wieża widokowa przy zosie; z jej

szczytu...): pablo majuan carrasco, CC BY-SA 4.0, [https://commons.wikimedia.org/wiki/](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:El_antiguo_mirador_de_las_l%C3%ADneas_de_nasca.jpg)

File:El_antiguo_mirador_de_las_l%C3%ADneas_de_nasca.jpg

- Zdjęcie „Reserva Nacional de Paracas, Islas Ballestas i Candelabro”:

DocSlyper, CC BY-SA 2.0, [https://commons.wikimedia.org/wiki/](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Playa_Roja_-_Paracas_National_Reserve,_Ica.jpg)

File:Playa_Roja_-_Paracas_National_Reserve,_Ica.jpg

- Zdjęcie „Reserva Nacional de Paracas, Islas Ballestas i Candelabro” (Candelabro na zboczu półwyspu, widziany z łodzi płynącej...): Alex Zanuccoli, CC BY-SA 2.0, [https://commons.wikimedia.org/wiki/](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Paracas_Candelabra_-_Ica,_Peru.jpg)

File:Paracas_Candelabra_-_Ica,_Peru.jpg

- Zdjęcie „Reserva Nacional de Paracas, Islas Ballestas i Candelabro” (Lwy morskie na kamienistym brzegu Islas Ballestas): PsamatheM, CC BY-SA 4.0, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:15-Islas_Ballestas-nX-4.jpg

- Zdjęcie „Reserva Nacional de Paracas, Islas Ballestas i Candelabro” (Resztka skały La Catedral po trzęsieniu ziemi w 2007 r.): Josue Hermoza, CC BY-SA 3.0, [https://commons.wikimedia.org/wiki/](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Reserva_Nacional_de_Paracas,_La_Catedral_(marzo_2014),_Ica,_Per%C3%BA.JPG)

File:Reserva_Nacional_de_Paracas,_La_Catedral_(marzo_2014),_Ica,_Per%C3%BA.JPG